

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Mgr. Robert Šimek

**Pojistný zájem jako předpoklad existence pojištění a možnosti jeho
přenositelnosti**

Autoreferát k disertační práci

Olomouc 2022

Obsah

1. Uvedení do problematiky a nástin problému.....	3
2. Současný stav poznání a záchytné body	7
2.1. Aktuální situace.....	7
2.2. Odlišení pojištění od jiných obligací	8
2.3. Vznik pojištění.....	10
2.4. K otázce možnosti sjednat pojištění třetí osobou.....	11
2.5. Trvání pojištění a přenositelnost pojistného zájmu.....	12
3. Zdůvodnění vhodnosti volby tématu.....	12
4. Cíle práce a vědecký přínos.....	14
5. Výzkumné otázky a podotázky.....	14
6. Vymezení postupu a metod použitých při zpracování práce	15
7. Vysvětlení členění práce a stručný přehled obsahu.....	17
8. Návrhy na další výzkum	18
9. Zhodnocení možných výsledků pro vědní obor nebo praxi	19
10. Dosavadní výsledky a jejich uplatnění ve veřejně oponovaných publikacích a projektech.....	20
11. Závěr.....	23
12. Bibliografie.....	29
13. Shrnutí (abstract)	38

1. Uvedení do problematiky a nástin problému

Předmětem poznání této práce se stává institut pojistného zájmu cestou dogmatické interpretace právních norem. Hlavním cílem je poznání účelu tohoto institutu a hodnotového východiska v současném českém právním prostředí pomocí formulace hypotéz, které jsou provedeny vědeckým rozbořem a polemikou s dosavadními názory, a na základě této analýzy jsou formulovány příslušné závěry.

Tato práce se týká především oblasti soukromého práva hmotného v České republice a neobsahuje procesní souvislosti, které se dotýkají pojistného zájmu, s výjimkou snahy o identifikaci osob, které mohou podat žalobu na plnění proti pojistiteli.

Motivem pro hlubší bádání je přijetí občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.), který pojistný zájem upravil hned v několika ustanoveních (např. §§ 2761 – 2765), na rozdíl od předchozí úpravy, která se omezovala na pouhou legální definici tohoto pojmu. V poslední době lze také zmínit přijetí zákona o distribuci pojištění a zajištění (č. 170/2018 Sb.), který se na některých místech (zejména v § 4) rovněž zabíral nutností existence tzv. „kvalifikovaného“ pojistného zájmu jako nutnou podmínkou pro výkon určitých regulovaných činností. Oba tyto právní předpisy vzbudily obrovskou diskuzi nad interpretací právě zmiňovaného institutu,¹ a pozdější době bylo od této podmínky upuštěno.

S přijetím nové právní úpravy se, v důsledku širší aplikace pravidel týkajících se pojistného zájmu, otevřela cesta pro nové právní problémy, se kterými se může právní teorie i praxe potýkat. Pojistný zájem je především neurčitý právní pojem a navzdory svému legálnímu vymezení není vždy zcela jasné, co je jeho skutečným obsahem a není vnímán z pozice adresátů právních norem jednotně. To příliš nepřispívá k právní jistotě a pocituje se jako velký nedostatek působící faktickou překážku svobodného utváření smluvních vztahů z důvodu obavy o to, zda v konečném důsledku bude pojistné smlouva vůbec platná, či zda nevzniknou zbytečně vynaložené náklady (např. na uzavření smlouvy, na vrácení vzájemně poskytnutých plnění z neplatného právního jednání nebo právního důvodu, který odpadl,² aj.). Kromě toho je také ve hře ztráta očekávaného užítu z nerealizované smlouvy. Důležitost pojistného zájmu může nabývat na významu mj. v souvislosti s rozvojem nových obchodních modelů založených na pojištění, příp. v minulosti známých vzájemných pojišťoven.

Rozdílné chápání pojmu pojistného zájmu ve svém důsledku působí řadu praktických problémů a vede ke zbytečným právním sporům. Namátkou lze zmínit spory o to, zda banky mohou uzavírat cestovní pojištění ve prospěch svých klientů k bankovním účtům nebo jiným bankovním produktům; zda určitá osoba, která nebyla přímým věřitelem ani dlužníkem z pojistné smlouvy, může žalovat pojistitele na pojistné plnění, ačkoli na konci dne nesla ekonomické důsledky placení pojistného;³ případně nedávné a stále probíhající spory klientů pojišťoven

¹ Např. LHOTSKÁ, Kateřina. Nový občanský zákoník: Mnoho otazníků, málo odpovědí. [online]. opojisteni.cz, 14.5.2013 [cit. 19. března 2019]. Dostupné na <https://www.opojisteni.cz/pojistovny-a-zajistovny/novy-obcansky-zakonik-mnoho-otazniku-malo-odpovedi>; ZÁMEČNÍK, Petr. Životní pojištění půjde zrušit i zpětně. [online]. investujeme.cz, 21.11.2013 [cit. 19. března 2019]. Dostupné na <https://www.investujeme.cz/clanky/zivotni-pojisteni-pujde-zrusit-i-zpetne>; ZÁMEČNÍK, Petr. Petr Kratochvíl: Jsme připraveni. Nový Občanský zákoník nás nepřekvapí. [online]. investujeme.cz, 17.12.2013 [cit. 19. března 2019]. Dostupné na <https://www.investujeme.cz/clanky/petr-kratochvil-jsme-pripraveni-novy-obcansky-zakonik-nas-neprekvapí>; MACHULOVÁ, Simona. Pojistný zájem u života a skupinové pojistné smlouvy. [online]. ihned.cz, 20.12.2013 [cit. 19. března 2019]. Dostupné na <https://fpweb.ihned.cz/c1-61459650-pojistny-zajem-u-zivota-a-zdravi-a-skupinove-pojistne-smlouvy>; aj.

² Např. podle nálezu Finančního arbitra ze dne 4. ledna 2016, sp. zn. FA/SR/ZP/211/2014, ev.č. FA/15/2016, a souvisejícím rozhodnutí o námitkách ze dne 24. ledna 2018, event. č. FA/1156/2016.

³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. června 2017, sp. zn. 23 Cdo 4513/2016.

vedených na půdě finančního arbitra ohledně platnosti smluv životního pojištění.⁴ Výčet těchto sporů není samozřejmě uzavřený.

Pojistný zájem není zcela novým právním institutem, avšak v tuzemském právním prostředí byl přejat teprve nedávno. Inspiraci nachází v prvorepublikovém zákonu o pojistné smlouvě (zákon č. 145/1934 Sb. z. a n.). V porevoluční české právní dogmatice není dosud v potřebné šíři detailu zpracován, ačkoli se jedná o celosvětový fenomén. V řadě států požadavek pojistného zájmu budí velké kontroverze (např. v zemích právního systému *common law*, kde probíhá několik reformních snah o jeho revizi)⁵, neboť jeho nesprávné uchopení právní obcí soukromý život spíše ztěžuje, nežli přispívá k jeho přirozenému rozvoji v podmínkách volného trhu a svobodné soutěže.

Příčinnou a společným jmenovatelem těchto problémů je jednoznačné určení soudem nebo jinou instancí, zda pojistný zájem je přítomen či není. Protože praxe často nedokáže najít spolehlivá kritéria pro identifikaci pojistného zájmu, o která by se bylo možné opřít, mohou rozhodnutí v individuálních sporech podlehnout subjektivnímu hodnocení soudce, což se jeví jako krajně nežádoucí, neboť každý má právo na to, aby jeho případ byl rozhodnut stejným způsobem jako v obdobných kauzách (§ 13 občanského zákoníku).

Pojišťovny v důsledku nejednotné interpretace tohoto pojmu často nejsou schopny odpovídajícím způsobem rozvinout nabídku produktů v celé šíři, neboť sporné případy ohledně platnosti pojistných smluv při absenci jednoznačného určení pojistného zájmu představují právní riziko, kterému se nelze bez spolehlivého právního vodítka vyhnout nebo jej alespoň v podstatné části eliminovat. V tomto důsledku právní nejistota může omezovat konkurenceschopnost tržního prostředí jako důsledek nevhodně zvolené metody regulace, či spíše nejednotné aplikační praxe. Tyto obavy jsou pak stupňovány kvůli riziku hromadných žalob, které by nemusely ohrozit schopnost dostát svým závazkům jen konkrétní pojišťovně, ale mohly by ohrozit i stabilitu celého sektoru nebo finančního systému.

Z této situace nejsou schopni těžit ani zákazníci, kteří nakupují služby pojišťoven. Kvůli omezené nabídce pojistné ochrany v potenciálních sporných případech tak může docházet k tomu, že se omezuje lidská svoboda a právo na sebeurčení, neboť určitá objektivně existující rizika mohou zůstat pojištěním nepokryta. Tato distorze trhu a související neefektivita pak může na člověka vytvářet větší finanční zátěž, protože nepojiitelná rizika jdou k jeho tíži (na jeho vlastní vrub). Tyto osoby jsou tak nuceny svým nákladem vytvářet vyšší finanční nebo majetkové rezervy, aby byly schopné výpadek příjmu či poškození, zničení, nebo ztrátu majetku pokrýt, případně jsou nuceni se od výkonu rizikové činnosti distancovat. V krajním případě to pak může vést k vyšší zadluženosti z důvodu vyšší potřeby po úvěru nebo financování výpadků způsobených škodnými událostmi. Nejvíce ohroženými skupinami jsou potom nízkopříjmové skupiny obyvatelstva, které nejsou schopny vytvořit vlastní rezervy v dostatečné výši, ani nedosáhnou na úvěr, resp. osoby, u kterých je vyšší pravděpodobnost vzniku škodní události.

Nelze rovněž přehlédnout, že dotčeny mohou být i veřejné rozpočty, protože sociálně nebo ekonomicky tíživá situace, do které se člověk může v důsledku škodní události dostat, často vede k zapojení některých pilířů sociálního pojištění nebo zabezpečení. Ani tyto veřejné prostředky pak nemohou být vynakládány efektivně, pokud člověk nemá jinou možnost než spoléhat na ochranu poskytovanou státem, resp. nemá možnost se sám pro případ vzniku škodní události zabezpečit. Vzhledem k tomu, že státní prostředky pro tyto účely jsou značně omezené, jsou touto cestou řešeny zejména extrémní případy, přičemž početná skupina osob postižených sociální exkluzí tak v řadě případů nemusí ani na tyto prostředky vůbec dosáhnout.

Je proto žádoucí zabývat se otázkou, zda lze snížit výše uvedené sociální napětí prostřednictvím vhodně nastavené právní úpravy či vytvořením podmínek pro ucelenou, jasnou a

⁴ K tomu srov. např. kauzy uvedené na severu <https://sporyozivotko.cz/cs/>.

⁵ V podr. srov. <https://www.scotlawcom.gov.uk/law-reform/law-reform-projects/joint-projects/insurance-law/>

přehlednou právní interpretaci. Tato práce by svým zaměřením měla jistě přispět také k formulaci doporučení, která pokud možno nejlépe nasměrují další diskuzi týkající se podoby právní regulace.

V podmínkách volného trhu a demokratického právního státu je nezbytným předpokladem jeho fungování prosazení soukromého zájmu, na rozdíl od centrálně plánovaného hospodářství, případě některých totalitních režimů, které upřednostňují zájmy kolektivní na úkor privátní autonomie vůle.⁶ Tento deficit možnosti svobodného utváření vztahů a někdy až bezbřehý paternalistický přístup je proto nutné překlenout, neboť pojistný zájem byl v minulosti upozaděn v důsledku prosazení doktríny sovětského práva, jejíž pozůstatky jsou patrné do dnešního dne v právní úpravě soukromého pojištění. S tímto faktem je nutné se smířit. Současný občanský zákoník se stále nedokázal zcela oprostít od vlivu socialistického práva, jež v minulosti z vulgarizovalo některou právní terminologii.⁷ Nicméně právo je společenský jev a každou právní poučku či zásadu je nutné obhájit, resp. co nejlépe vyargumentovat, bez ohledu na to, v jakém prostředí se právě nacházíme. Je proto nanejvýš důležité zohlednit především váhu konkrétních argumentů a nosné důvody, které jsou oproštěny od té které ideologie.⁸

V soudobém právním prostředí není pochyb o tom, že je výsostným právem každého státu upravit, která rizika bude pojišťovat výhradně stát nebo jiná veřejnoprávní korporace (např. v rámci vlastní pečovatelské funkce), a která rizika přenechá svobodnému utváření soukromých vztahů. Dochází tak k určitému fenoménu, který můžeme nazývat kanalizace rizik. Veřejné a soukromé pojišťovací systémy jsou pak vůči sobě vzájemně komplementární, přičemž některé právní formy jako jsou obligace mohou mít podobný ekonomický význam (účel), ačkoli z pohledu soukromého práva jde o odlišné právní instituty.

Velmi patrné je v této souvislosti překrývání se obligace z pojištění odpovědnosti s deliktním právem. Především toto překrývání je patrné u odpovědnosti za zvýšení nebezpečí (objektivní odpovědnosti), při kterém si takřka nelze představit, že by předmětné rizikové činnosti mohly být vykonávány bez možnosti uzavřít pojištění. Pojištění je tak nástrojem racionalizace, který umožňuje vykonávat činnosti, které jsou zdrojem zvýšeného rizika pro své okolí, a které jsou zároveň společensky prospěšné. Výsledkem vyvažování těchto zájmů je pak situace, kdy riziko je rozloženo mezi více subjektů při současné ochraně jak poškozeného, tak také škůdce. Je však nutné mít na paměti, že existence pojištění také může oslabovat preventivní funkci deliktního práva, resp. úroveň vyžadované péče. K této souvztažnosti⁹ musí být přihlíženo, jinak by pojištění nemuselo být jen dobrý sluha, ale také zlý pán.

Na první pohled se může zdát, že legální definice pojistného zájmu uvedená v občanském zákoníku (§ 2761) poskytuje dostatečné zázemí pro jeho praktickou interpretaci a aplikaci. Nedávné zkušenosti však ukazují, že praxi činí jeho správné uchopení spíše potíže, neboť existuje mnoho pohledů na to, co je jeho skutečným obsahem a účelem. Především při jeho určování v jednotlivých typech pojištění často nepanuje shoda na tom, zda daná situace vyhovuje právní

⁶ Ústřední úlohu v tomto systému hraje především sociální pojištění před soukromým pojištěním, resp. prvky soukromého pojištění jsou upozaděny existencí státního monopolu, státní regulací cen nebo obsahu pojistných podmínek (za pomoci zákonů či prováděcích právních předpisů), apod.

⁷ Např. KNAPP, Viktor. Systém československého socialistického práva v historii čtyřiceti let. *Právník*, 1985, str. 445 a násl.

⁸ Přestože komunistická doktrína něco jako soukromý zájem neuznávala, nebylo vypuštění tohoto požadavku důvodné, protože přece každá smlouva v oblasti soukromého práva se týká soukromého zájmu. Použitá terminologie však nemusela být zcela v souladu s tehdejšími vnímáním právního prostředí, a proto mohlo být snadnější zahladit veškeré stopy, které by mohly jen pojmově připomínat předchozí demokratický režim.

⁹ Pojištění má samozřejmě styčné body i s jinými oblastmi soukromého práva jako je právo dědické v pojištění pro případ smrti. Pro účely zkoumání pojistného zájmu je z hlediska významnosti v porovnání s deliktním právem od jiných oblastí soukromého práva prostor pro vědecké zkoumání spíše marginální, přestože některé právní řady např. vyžadují, aby obmyšlená osoba měla pojistný zájem, jinak je z pojistného plnění vyloučena. Tento požadavek se nevztahuje na dědice, ani odkazovníka, a může tak vznikat otázka, jestli je na místě uplatnění analogie či nikoli. V popisné části by mohlo být užitečné tento fakt zmínit, ačkoli pro smysluplnější analýzu to může mít význam pouze okrajový, resp. doplňkový pro dokreslení celkové situace.

úpravě nebo je s ní v rozporu. Výsledky získané v pojištění majetku nelze přitom automaticky aplikovat v pojištění osob a naopak.

Pojistný zájem nachází své uplatnění v soukromém právu na více místech. Jednak jde o jeho funkci systematickou, která jej odlišuje od jiných odvážných obligací (především sázky, hry a loterie), ale například také od smlouvy o důchodu, smlouvy o záruce, převzetí dluhu, slibu odškodnění atp. Existují také jiné názory, které tento význam popírají. Z těchto důvodů dává dobrý smysl zabývat se blíže zkoumáním předpokladů, které podmiňují vznik pojištění.

Podobně lze zkoumat pojistný zájem jako okolnost, která podmiňuje další trvání pojištění. Dojde-li k jeho následnému zániku, má to pro právní vztah ten následek, že dochází k zániku obligace. Které situace to však jsou, se z doslovného textu ustanovení § 2765 nedozvíme. Otevření hlubší diskuze na toto téma by mohlo přispět k vyšší právní jistotě, resp. již samotné zahájení diskuze by mohlo být zdrojem inspirace pro další zkoumání v této oblasti pro nalezení optimálního řešení.

V této práci se pracuje také s jinými funkcemi pojistného zájmu, kterými jsou zamezení vzniku sázkových pojištění vedoucích ke vzniku spekulativního rizika (morálního hazardu), a dále možnost uzavření pojištění další (třetí) osobou, která nemá k předmětu pojištění nejužší právní nebo hospodářskou vazbu.

Podobným způsobem je nutné korigovat okruh osob, vůči kterým pojistná ochrana směřuje, a které mají být v důsledku pojistné smlouvy chráněny přímo možností domáhat se žalobou vůči pojistiteli práva na pojistné plnění, anebo nepřímo tím, že proti nim bude vyloučeno uplatnění práva pojistitele na regres.¹⁰ Smyslem této analýzy by mělo být nalezení spravedlivého uspořádání soukromých vztahů týkajících se pojištění. K této analýze by měla napomoci kategorizace a diferenciací druhů pojistných, resp. pojištěných zájmů.

V neposlední řadě leží na stole otázka, zda lze pojistný zájem vnitřně segmentovat uvnitř jedné pojistné smlouvy (např. na díly, které mají samostatný právní osud) a jaké to může mít právní konsekvence. Občanský zákoník výslovně připouští sjednat tzv. skupinové pojištění pouze v pojištění osob. Situace na trhu však ukazuje, že v praxi jsou sjednávány i takové pojistné smlouvy týkající se pojištění věcí, nebo odpovědnosti. V této souvislosti vznikl fenomén, který praxe nazývá smlouvy týkající se tzv. otevřených flotil,¹¹ které se postupně z pojištění motorových vozidel objevily také v jiných druzích pojištění (např. v pojištění schopnosti splácet, pojištění mobilních telefonů nebo spotřební elektroniky, pojištění prodloužené záruky apod.). Přiřazení konkrétních práv a povinností v důsledku mnohosti pojištěných osob nebo pojištěných předmětů se tak stává více komplikované.

Možnost přenositelnosti pojistného zájmu je téma, které je nedůvodně upozaděno (právní věda ani judikatura se jím téměř nezabývá). Autor toto téma považuje za další část příspěvku, neboť zkoumání právních důsledků jak při vzniku pojištění, při jeho trvání, a případném zániku, resp. přenositelnosti pojistného zájmu na jinou osobu, může výrazným způsobem přispět k vnitřní konzistentnosti právního řádu, větší přehlednosti a předvídatelnosti právní úpravy, ale také k vyšší právní jistotě. Toto téma je téma je pro tuzemskou právní vědu nové a mohlo by obohatit také jiné oblasti soukromého práva, kterých se týká převod nebo přechod práv a povinností.

Aktuálnost tématu přenositelnosti potvrzuje také skutečnost projednávání zásadních materiálů na poli Evropské unie týkající se tzv. Otevřených dat (*Open Data*), Otevřených financí (*Open Finance*), resp. Otevřeného pojištění (*Open insurance*). Směrnice o platebních službách již například umožnila sdílení a přenositelnost klientských dat prostřednictvím API.¹² V sektoru

¹⁰ Analýza různých druhů regresních nároků není předmětem této práce, protože nemá k dané látce větší relevanci než v otázce vzniku nebo nevzniknutí tohoto práva.

¹¹ Např. FRANCOVÁ, Pavla. Extrémně levné povinné ručení končí. ČNB si už nepřeje otevřené flotily. [online]. Ihned.cz, 9. listopadu 2012 [cit. 15. března 2019]. Dostupné na <https://ihned.cz/c3-58337370-000000_d-58337370-extremne-levne-povinne-ruzeni-konci-cnb-si-uz-nepreje-otevrene-flotily>.

¹² *Application Programming Interfaces*.

pojišťovnictví by zavedení této možnosti mohlo vést k zásadním inovacím v produktové nabídce, ale i možnosti vytvoření nových obchodních modelů založených na pojištění jako je např. tzv. *peer-to-peer insurance* založené na sdílení rizik.¹³

2. Současný stav poznání a záchytné body

2.1. Aktuální situace

K výše nastíněnému tématu a problémovým oblastem se věnuje jen velmi skrovný rozsah současné české odborné literatury. Především lze zmínit komentářová vydání týkající se občanského zákoníku v aktuálním znění.¹⁴ Zjevným nedostatkem této literatury je, že obsah komentovaných paragrafů je příliš popisný a neřeší konkrétní právní (výkladové) problémy.

Tato situace není nijak překvapivá, neboť s pojmem pojistného zájmu se u nás nepracovalo od roku 1951 do roku 2005. Není proto divu, že k dané oblasti lze z této doby čerpat zkušenosti a inspiraci jen ve velmi omezené míře. Pojišťovnictví je navíc obor, který je vysoce profesionalizovaný, takže vstup do tohoto sektoru není jednoduchý. Znalosti a zkušenosti lze zpravidla získat pouze tím, že se dotčená osoba nechá zaměstnat u některé pojišťovny působící v tuzemsku. Takto získané *know how* se dále předává hrstka odborníků v rámci výuky na vysokých školách, případně v jiné formě výuky nebo i psaného textu z posledních let. Pojišťovnictví tak zůstává oborem pro velmi úzký okruh profesionálů.

Velmi inspirativní jsou prameny z období první republiky, ve kterém probíhal doslova rozkvet československého pojišťovnictví včetně odborné literatury. Nemalou měrou k tomu přispělo završení diskuze nad přijetím zákona č. 145/1934 Sb. z. a n., o pojistné smlouvě, který po určitém reformním úsilí navázal na svého rakouského předchůdce (zákon č. 501/1917 z. ř. č., o smlouvě pojišťovací, který nikdy nenabyl účinnosti). Období od roku 1918 až do roku 1938 mělo pro tuzemskou právní vědu zcela zásadní význam, neboť představovalo vyvrcholení odborných diskuzí navazujících na rakouskou právní tradici.

Z hlediska historické metody je právě období první republiky klíčové,¹⁵ a často na něj odkazuje i důvodová zpráva občanského zákoníku jako zdroj inspirace. Zásadním nedostatkem pro současný poznání je neaktuálnost pramenů z toho, že ta tuto dobu se změnila pojištění potřeby, teoretické základy pojistného zájmu a současně došlo ke značnému posunu ve vědeckotechnickém pokroku jako je zavádění nových technologií. Nabídnuté řešení například nepočítalo s tím, že bude existovat potřeba po pojištění platebních karet anebo kybernetických rizik.

Doba přerušení od roku 1951 do 2005 je příliš dlouhá na to, aby bylo možné jednoduše vývoje tehdejší diskuze převést do současné doby, ale je nutné prověřit jejich platnost. Jedná se v každém případě o velmi dobrý výchozí bod, od kterého se lze odrazit. Vzhledem ke společným kořenům existuje silný předpoklad, že řešení právních problémů bude obsahovat rakouské právní prostředí, které má s českým soukromým pojistným právem společný základ a to až do doby, než

¹³ Srov. EIOPA Report on Best Practices on licensing requirements, peer-to-peer insurance and the principle of proportionality in an insurtech context dostupný na: <https://www.eiopa.europa.eu/>

¹⁴ Např. HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014; PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI (§ 2521- § 3081)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014; JANDOVÁ, Lucie, ŠLAUF, Petr, SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Pojištění v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2014; PRAŽÁK, Zbyněk a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku: komentář k § 1721-2893 OZ podle stavu k 1. 4. 2017 ve znění zákona č. 460/2016 Sb.* Praha: Leges, 2017; KINDL, Milan, ROZEHNAL, Aleš, a kol. *Občanský zákoník : praktický komentář. II.* Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2019, aj.

¹⁵ Protože v tomto období byly diskuze již završeny, je nutné pátrat mnohem dále v historii, aby bylo možné zjistit, jakým směrem se diskuze ubírala, než byly položeny základy pojetí pojistného zájmu.

došlo ke konsolidaci s německým právem v roce 1939,¹⁶ resp. v roce 1958 v důsledku přijetí nového zákona o pojistné smlouvě,¹⁷ shodného znění jako jeho německý vzor, které ve společné vývojové linii pokračovalo až téměř do roku 2008 (resp. první změna při velké novele z roku 1994 rakouského zákona o pojistné smlouvě), kdy nabyl účinnosti nový německý zákon o pojistné smlouvě.¹⁸

Německý zákon z roku 1908 se stal pro mnoho zemí inspirativním zdrojem, takže četné země jej doslova okopírovaly a požívají dodnes. Příkladem může být například úprava turecká. Výchozím bodem pro přijetí tohoto zákona byly pojistné podmínky používané německými pojišťovnami do té doby. Podobnou metodu zvolila i úprava rakouská z roku 1917, později tedy i československá. Nutno dodat, že pojistné podmínky německých pojišťoven navazovaly na ustanovení tehdejšího Pruského landrechtu (ALR), který ustanovením pojistné smlouvy věnoval více než úctyhodných 400 paragrafů.

V této souvislosti tak zejména německá právní věda a dosavadní stav odborné diskuze v této oblasti, který nebyl přerušen a trvá téměř nepřetržitě od roku 1908, představuje velmi bohatý zdroj inspirace pro současné poznání institutu pojistného zájmu. V této souvislosti nejde jen o výstupy předložené právní vědou v podobě komentářové literatury, odborných publikací a článků, ale také početnou judikaturu vyšších i nižších německých a rakouských soudů, ale také praktické výstupy, které zpracovala německá asociace pojišťoven (GDV) v podobě vzorových pojistných podmínek,¹⁹ které jsou skutečným *lex contractus*, a ke kterým existuje rovněž početná komentářová literatura zabírající se výkladem jednotlivých ustanovení vč. pojistného zájmu v jednotlivých druzích pojištění.²⁰

Z hlediska komparativní metody se tak přímo nabízí srovnání s německým a rakouským právem, resp. lze také v omezeném rozsahu přihlídnout ke švýcarskému zákonu o pojistné smlouvě z roku 1908,²¹ jehož motivy a diskuze nad finálním obsahem probíhaly současně s diskuzemi nad konečnou podobou rakouského (z r. 1917),²² ale i německého zákona o pojistné smlouvě z roku 1908.²³

2.2. Odlišení pojištění od jiných obligací

Odvěkým tématem je zařazení pojištění v systému soukromého práva, a jeho odlišení od podobných institutů či závazků, případně jejich vzájemný vztah. Tento spor se zdá být téměř neřešitelný, neboť ani římské právo pojištění neznalo, přestože bylo oděno do roucha jiných institutů, kterými lze hospodářského účelu pojištění rovněž dosáhnout. Určitý pokus o vymezení demarkační linie je v této práci popsán. Tato práce by proto neměla opomíjet funkci pojistného zájmu jako systematického prvku.

Ani v současné době nejsou zcela vyjasněny základní znaky pojistné smlouvy vzhledem k vnitřnímu trhu s pojištěním v rámci Evropské unie. Základní právní rámec provozování pojišťovací činnosti založený směrnicí Evropského Parlamentu a Rady 2009/138/ES ze dne 25. listopadu 2009 o přístupu k pojišťovací a zajišťovací činnosti a jejím výkonu (Solventnost II) umožňuje získat licenci pro provozování pojišťovací činnosti pro specifikovaná pojistná odvětví, která jsou založená na uzavírání pojistných smluv. Samotná směrnice její definici však nevymezuje,

¹⁶ Verordnung zur Vereinheitlichung des Rechts der Vertragsversicherung vom 19. Dezember 1939 [Deutsches RGBl. I S. 2443].

¹⁷ Bundesgesetz vom 2. Dezember 1958 über den Versicherungsvertrag [BGBl. Nr. 2/1959].

¹⁸ Versicherungsvertragsgesetz vom 23. November 2007 [BGBl. I S. 2631].

¹⁹ Srov. <https://www.gdv.de/de/ueber-uns/unsere-services/musterbedingungen-23924>.

²⁰ Např. PRÄVE, Peter a kol. *Lebensversicherung: Kommentar zu den Allgemeinen Bedingungen der Lebens- und der Rentenversicherung*. München: C.H.Beck, 2018.

²¹ Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag vom 2. April 1908 [221.229.1].

²² Gesetz über den Versicherungsvertrag vom 23. Dezember 1917 [RGBl. Nr. 501].

²³ Gesetz über den Versicherungsvertrag vom 30. Mai 1908 [RGBl. S. 263].

zda je o formu pojistné smlouvy, vztah pojištění anebo ekonomickou podstatu na principu pojišťování. Tato otázka není harmonizována a někdy je to vnímáno jako brzda inovace s přihlédnutím ke skutečnosti, že v našich podmínkách dosud nedošlo k vytvoření tzv. *regulatory sandboxu*,²⁴ kde by zájemci o případnou pojišťovací licenci mohli diskutovat a testovat určitá nová nebo inovativní řešení pojistných potřeb, ať už v podobě pojistného produktu či inovativního obchodního modelu.

V současné době mohou získat licenci pouze akciové pojišťovny nebo družstvo. Existují však i jiné právní formy, které mohou na principu sdílení nebo přenášení rizika fungovat. Zdá se tedy, že nevyjasněnost těchto pojmů může představovat určitou brzdu inovace z důvodu obavy z rizika neoprávněného podnikání. Přestože Evropský orgán dohledu v pojišťovnictví nevnímá potřebu změny právní úpravy licencování pojišťoven,²⁵ zůstává nesporným faktem, že vstup a setrvání ve finančním sektoru je vázáno na striktní dodržování požadavku na důvěryhodnost a způsobilost (*fit and proper* požadavek), mezi kterou patří i trestní bezúhonnost. Zavedení nového produktu, který neodpovídá představám dohledového orgánu nebo změna obchodního modelu by mohla vést k tomu, že statutární orgán bude vyměněn. Tyto obavy jsou zcela na místě a nevyjasněný problém licencování je třeba vyzdvihnout.

Podobně ani regulace distribuce pojištění neobsahuje konkrétní definici, co se myslí pojištěním. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/97 ze dne 20. ledna 2016 o distribuci pojištění obsahuje definici distribuce pojištění,²⁶ nicméně ani tato úprava nespecifikuje, co se pojistnou smlouvou myslí. Pro distributory pojištění, případně i další osoby, které se pohybují na pomezí produktů týkající se přenosu či sdílení rizik je významné, aby bylo vyjasněno, zda jejich činnost spadá do regulované činnosti či nikoli. Jako příklad lze zmínit nedávnou regulaci týkající se crowdfundingu. Znamé jsou případy odměnového, darovacího nebo investičního crowdfundingu. Pojišťovací crowdfunding se dosud nevytvořil a otázka by proto měla znít, proč tomu tak je, resp. pokud bychom pojišťovací crowdfundingovou platformu vytvořili, musela by rovněž splňovat požadavky na distribuci pojištění včetně povinnosti zjišťovat zákaznickovy požadavky a potřeby,²⁷ měla by zůstat zcela mimo regulovanou činnost, nebo by naplnila charakteristické znaky jiné činnosti?

Klasifikační funkce pojistného zájmu by v tomto ohledu neměla být příliš podceňována. Jasné ohraničení pojištění od jiných obligací nemusí mít význam jen pro soukromé právo a podmínky pro výkon činnosti, ale i jiných oblastí práva veřejného z hlediska výběru daní a poplatků (např. zda určitá činnost spadá do výjimky z povinnosti platit DPH založené na pojištění), měření finanční výkonnosti podniků (např. podle mezinárodních účetních standardů jako je IFRS 9 nebo IFRS 17), výkonu dohledu nad finančním trhem apod. Pro současnou civilistiku a nastolení právní jistoty je velmi důležité vymezení právních předpokladů pojistitelnosti,²⁸ jež pramení právě z interpretace pojmu pojistného zájmu jako předmětu pojistné smlouvy, ke kterému dospěla

²⁴ Seznam tzv. *Innovation facilitators* lze nalézt zde: https://www.eiopa.europa.eu/about/governance-structure/joint-committee/innovation-facilitators-eu_en

²⁵ Srov. EIOPA Report on Best Practices on licensing requirements, peer-to-peer insurance and the principle of proportionality in an insurtech context dostupný na: <https://www.eiopa.europa.eu/>

²⁶ „Poskytování poradenství o pojistných smlouvách, předkládání návrhů těchto smluv nebo provádění jiných přípravných prací pro jejich uzavírání, uzavírání pojistných smluv nebo pomoc při jejich správě a plnění, zejména v případě vyřizování nároků z pojistné události, včetně poskytování informací o jedné nebo více pojistných smlouvách na základě kritérií, která si zákazníci zvolili prostřednictvím internetové stránky nebo jiného média, a sestavování seznamů pojistných produktů seřazených podle výhodnosti, včetně srovnání cen a produktů nebo slev na pojistném, pokud je na konci tohoto procesu zákazník schopen prostřednictvím internetové stránky či jiného média přímo nebo nepřímo uzavřít pojistnou smlouvu“.

²⁷ Tato povinnost je esenciální pro zjištění zákaznickovy skutečné potřeby po pojištění, tedy okolnosti, která velmi těsně souvisí s pojistným zájmem a jeho definicí v českém právním řádu, a tvoří tak jádro ochrany zákazníka v rámci pravidel jednání se zákazníkem.

²⁸ Některé pokusy o učinění závěrů v této oblasti jsou velmi předčasné a teoreticky nedořešené. Např. PŘÍKRYL, Vladimír, ČECHOVÁ, Jana. Pojistná smlouva a její základní znaky. *Právní rozhledy*, 2018, č. 10, str. 364 a násl.

v minulosti právní věda, a který je v současnosti široce akceptován v příbuzných právních řádech (zejména v Rakousku, Německu, Švýcarsku, Slovensku i Polsku).²⁹

2.3. Vznik pojištění

I. K neplatnosti právního jednání

Ohniskem problému může být, že ze strany pojišťoven uplatnění námitky neexistence nebo zániku pojistného zájmu představuje možnost jejího zneužití za účelem vyhnutí se vzniku povinnosti poskytnout pojistné plnění. V rámci zemí *common law* se tak doktríně pojistného zájmu někdy vžilo pojetí tzv. *evil doctrine*, protože soudy tento pojem značně nejednotně a často i protichůdně interpretovaly, což vedlo některé země k vypuštění tohoto požadavku jako základního znaku pojištění. Příkladem může být Nový Zéland a v poslední době také Irsko. Překvapivé uznání jeho neexistence nebo zániku v důsledku nesprávné interpretace orgánem veřejné moci může způsobit, že důvěra v právo a platnost uzavřených pojistných smluv tak bude podlomena. Pojistné smlouvy přitom často bývají uzavírány na desítky let a nelze často poskytnout adekvátní nápravu se zpětnými účinky.

V českém právním prostředí neplatnost pojistné smlouvy z důvodu nedostatku pojistného zájmu v rámci investičního životního pojištění řešil například finanční arbitr, který dospěl k závěru, že pojišťovna nepřevzala pojistné riziko, protože zde byla zastoupena pouze investiční část a celé investiční riziko nesl pojistník.³⁰ Zdá se tedy, že nejen pojišťovny mohou využít nejednoznačnost tohoto pojmu, ale i zákazníci pojišťoven.

Námitka neexistence nebo zániku pojistného zájmu by proto neměla být zneužívána bez konkrétního opodstatnění, ani by neměla suplovat aplikaci jiného opatření. V tomto ohledu lze poukázat na současný německý zákon o pojistné smlouvě, který povinnost zjišťovat požadavky a potřeby zákazníka upravuje v soukromé části práva, jehož porušení pak stíhá vznikem povinnosti nahradit újmu³¹ a současně hrozbou peněžitého trestu. Přestože je tento požadavek v našem upraven již nejméně od vstupu České republiky do Evropské unie, naše aplikační praxe si k němu dosud nenašla cestu.

V úvahu je nutné vzít také riziko vzniku morálního hazardu. Zájem na získání plnění od pojistitele může být někdy silnější než zájem na zachování konkrétní hodnoty (život, zdraví, majetek aj.). Pojišťovny tomuto riziku mohou čelit tím, že provedou řádné testování produktu před jejich uvedením na trh. Toto testování by mělo vzít v úvahu celkový design produktu, ale i požadavky a potřeby cílového trhu zákazníků. Uvedení pojistné produktu na trh tak není náhoda, ale je věcí pojišťovny, jaký rozsah krytí a další smluvní elementy upraví. Tento proces řízení a správy produktu (*Product oversight and governance*) by měly průběžně ověřovat orgány dohledu, kterým je u nás Česká národní banka a v některých zemích také externí audit. Riziko morálního hazardu může někdy vznikat i mimo regulovaný sektor jako je případ Motoristické vzájemné pojišťovny, která svým zákazníkům nabízela pojištění pokut, přičemž plnění pojišťovny spočívalo v obstrukcích u orgánů, který s řidiči řešil přestupkové řízení.³²

²⁹ Kromě otázky legitimity (soulad s právem a dobrými mravy) může jít také o požadavek jeho ocenitelnosti. Sporné jsou zejména případy pojistitelnosti imateriálních (afekčních) zájmů, teroristická rizika, pojištění pokut, aj.

³⁰ Srov. např. LHOTSKÁ, Kateřina. *Vývoj v kauze kolem investičního životního pojištění*. [online]. opojisteni.cz, 18. ledna 2019 [cit. 13. března 2019]. Dostupné na: <<https://www.opojisteni.cz/tema/vyvoj-v-kauze-kolem-investicniho-zivotniho-pojisteni>>.

³¹ K povinnosti nahradit škodu v rámci porušení poradenských povinností u distributorů pojištění existuje velmi bohatá německá judikatura.

³² Srov. Žalobce žádá zrušení „pojišťovny“, která nabízí pojištění proti pokutám. Dostupné na: <https://www.idnes.cz/zpravy/terna-kronika/pojisteni-proti-pokutam-motoriste-podnikani-zakon-soud-zruseni.A220523_143033_krimi_iri>.

2.4. K otázce možnosti sjednat pojištění třetí osobou

Často také vzniká otázka „které, a čí zájmy jsou pojistnou smlouvou pojištěny“. Česká právní úprava si nepomáhá zákonnými domněnkami nebo fikcemi, které by stanovily hypotetickou vůli smluvních stran, jako to zná úprava rakouská nebo německá. Jestliže neexistuje takové pravidlo, je nutné vždy provést výklad právního jednání primárně za účelem zjištění skutečné vůle smluvních stran. Domněnky uvedené v občanském zákoníku se týkající pouze osvědčení existence pojistného zájmu pojistníka. Vyřešení otázky zahrnutých pojištěných zájmů tak má význam především v otázce, které osoby požívají pojistné ochrany v důsledku konkrétního krytí.

V německém prostředí si praxe také vynutila používání vzorových pojistných podmínek, které tyto otázky upravují včetně odborné literatury, která se problémem výkladu zahrnutých pojištěných zájmů věnuje, čímž se snaží přispět k větší právní jistotě a zajistit funkční právní styk. To souvisí určitým způsobem se samoregulací pojistných produktů, resp. jejich standardizací, kde se vytváří bezpečné právní prostředí, na které mohou spoléhat nejen smluvní strany, tak také orgány veřejnoprávní kontroly. Určitá nevýhoda vzorových pojistných podmínek je v tom, že nezahrnuje cenotvorbu pojistného produktu a jeho úpis, která by řešila problémy designu produktu v jeho celistvosti,³³ nebo dostupnost souvisejících služeb jako je správa pojištění nebo likvidace pojistných událostí.

V rámci posuzování pojištění schopnosti splácet úvěr českému Ústavnímu soudu nebylo jasné, zda např. vzniká určité osobě právo dožadovat se vyplacení pojistného plnění, přestože sama nesla ekonomické důsledky v podobě placení pojistné skrze poplatky hrazené bance v roli pojistníka.³⁴ Obecně tak jde o rozdělení rolí mezi pojistníka a pojištěného, když k placení pojistného fakticky docházelo ze strany pojištěného. Konstrukce pojistné smlouvy neumožnila pojištěnému efektivně uplatnit nárok na pojistné plnění, přestože smlouva byla uzavřena na popud banky kvůli zajištění úvěru. Banka byla smluvní stranou pojistné smlouvy, takže se podílela na designu smluvního ujednání s pojišťovnou a následně nabízela svým zákazníkům možnost zahrnutí do pojistné ochrany.

S touto otázkou souvisí právní úprava skupinového pojištění (§ 2827 občanského zákoníku), která je velmi kusá, přičemž umožňuje určité výjimky na rozdíl od požadavků na sjednání individuálního pojištění. Potřeba upravit institut skupinového pojištění odlišným způsobem není příliš přesvědčivá. Uvádí se, že ve skupinovém pojištění zpravidla nejsou dopředu známa jména pojištěných, od kterých nelze předem získat souhlas.³⁵ Toto zdůvodnění je však pochybné. Také mohou existovat případy individuálního pojištění, u kterého nelze pojištěného bezpečně identifikovat v době uzavírání smlouvy, ale pouze určitý zájem, který lze přiřadit nějaké osobě. V německém právním prostředí se hovoří o sjednání pojištění na účet osoby, jejíž se týče („*wen es angeht*“). Rozdílný přístup se tedy nejeví jako optimální ve srovnání s jinými právními řády, resp. není dostatečně zdůvodněn. I odpověď na tuto otázku by práce měla určitým způsobem postihnout.

Česká právní úprava stojí sice na myšlence, že pojištění může uzavřít i třetí osoba odlišná od pojištěného, avšak nedokázala se zcela oprostít od vlivu socialistického práva, které jako ústřední osobu chápalo pojištěného³⁶ a osobu pojistníka vůbec neupravovalo (ten byl nazýván jen jako osoba, která sjednala pojistnou smlouvu bez bližšího označení). Tím se dávalo najevo, že sjednání pojištění třetí osobou nebylo žádoucí. Bylo by vhodné identifikovat problémové prvky v právní úpravě, které tvoří nebo mohou tvořit překážku funkčního průchodu této možnosti, a

³³ Srov. EIOPA Supervisory statement on assessment of value-for-money of unit-linked insurance products EIOPA(2021)0045739 ze dne 30. listopadu 2021. Dostupný na: <<https://www.eiopa.europa.eu/>>

³⁴ Srov. nález Ústavního soudu České republiky ze dne 9. října 2018, sp. zn. sp. zn. IV. ÚS 3009/17.

³⁵ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku – konsolidované znění, str. 556.

³⁶ Např. KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Nové občanské právo*. Praha: Orbis, 1965, str. 467 a nás.

navrhnout vhodnější řešení, které by přispělo k vnitřní konzistenci právní úpravy (např. jaké jsou možné interpretace osoby pojištěného).

2.5. Trvání pojištění a přenositelnost pojistného zájmu

Jiným problémovým okruhem je možnost ztráty krytí v případě některých změn právního postavení určité osoby (zejména pojistníka) či vzniku jiné právní skutečnosti. Plynutí času tak způsobuje, že soukromé právní vztahy nejsou neměnné, ale dynamicky se vyvíjí. To se projevuje i v právní úpravě pojištění. Určité osoby mohou utrpět újmu, pokud nebude zajištěna kontinuita pojištění, změni se vlastnická struktura nebo jiné podmínky případu. Jsou-li vytvořeny podmínky pro sjednání pojištění osobou odlišnou od pojištěného, pak by měla existovat také možnost, jak zajistit, že určitá změna okolností nebude na újmu poskytnutí pojistné ochrany jen z důvodu, že otázka pojistného zájmu nebyla vyjasněna. To souvisí také se snadnější změnou pojistitele, která by mohla usnadnit větší konkurenceschopnost trhu s pojištěním, kdy se někdy hovoří o tzv. *loyalty penalties*.³⁷

Prakticky nediskutovanou otázkou, která leží na stole a byla dlouhou dobu opomíjena tuzemskou doktrínou, je otázka právních důsledků (zejména dalšího trvání pojištění nebo eventuálního zániku) vzhledem ke skutečnosti, že dojde např. k určité dispozici s pojištěnou věcí, tj. ke změně vlastnictví, držby, nájmu pojištěné věci, k jejímu zastavení, případně ke smrti pojistníka, či ke vzniku okolnosti, která např. mění rozsah vyžadované péče, případně změně rizika týkající se povinnosti k náhradě (odpovědnosti). V těchto případech vzniká otázka, zda by mělo pojištění *ex lege* přejít na právního nástupce, nebo zda by raději mělo zaniknout.

Také nejsou řešeny případy, dojde-li ke změně správy pojištění na straně pojistníka. V této oblasti je pomyslné právní pole doslova neorané. Jako žádoucí se jeví nalézt určitá hlediska, jež podpoří funkční právní styk. Nabízí se také otázka, se kterými osobami se pojí onen legitimní zájem, ve kterém okamžiku musí být přítomen, a zdali je přípustný jeho převod nebo přechod na třetí osoby.

Zkoumat lze například následky smrti pojistníka na další trvání pojištění. Je-li pojistník odlišný od pojištěného, smrtí či zánikem pojistníka pojištění nezaniká, ale přechází práva a povinnosti na pojištěného (§ 2767 odst. 4 občanského zákoníku).

Další skupinou případů je oblast singulární sukcese týkající se pojistného zájmu, resp. pojistné ochrany. Právní úprava výslovně řeší případ postoupení pojistné smlouvy (§ 2767 odst. 3 občanského zákoníku). Může být rozporuplné, že požadavek existence pojistného zájmu se vyžaduje u pojistníka při vzniku pojištění, zatímco tento požadavek není výslovně uveden u postupníka.

3. Zdůvodnění vhodnosti volby tématu

Právní úprava pojistného zájmu v občanském zákoníku není snadná na pochopení. Může to být dáno tím, že pojistný zájem má tvořit určitý sjednocující prvek, který bude tvořit společný jmenovatel pro všechny pojistné smlouvy a potenciální pojistné potřeby. Ačkoli téma pojistného zájmu bylo již v minulosti v odborné literatuře zpracováno, současná tuzemská literatura k původním zdrojům příliš nepřihlíží, a naopak ponechává praxi příliš široký prostor pro kreativní výklad, který často postrádá konkrétní argumentaci nebo bližší vysvětlení k učiněným závěrům.

V takovém případě pak právní analýza může spočívat pouze na tom, jaké je subjektivní hledisko daného autora ke konkrétní otázce. Z pohledu právní dogmatiky ani vědeckého diskurzu však tento postup není metodologicky správný, neboť praxe několika osob může být odlišná a

³⁷ Srov. EIOPA supervisory statement on differential pricing practices. Dostupný na: <<https://www.eiopa.europa.eu/>>

vést dokonce k protichůdným závěrům (např. proto, že sleduje obchodní, dohledové, politické, či jiné cíle). Bez hlubšího poznání dané látky proto nelze dosavadní závěry potvrdit nebo vyvrátit, přičemž autor se domnívá, že má k danému tématu co říct.

Arbitrabilita při rozhodování v otázce platnosti a neplatnosti pojistných smluv je velký problém, jehož důsledky se finančně dotýkají nejen majetku a finanční stability pojišťoven, ale také jejich zákazníků vč. těch, jejichž smlouvy naplňují pouze formálně shodné znaky jako smlouvy, jež jsou předmětem výše naznačených sporů. Tato práce by proto měla přispět do vědecké diskuze tím, že představí konkrétní argumenty zdůvodňující potřebu zachování platnosti smluvního ujednání, nebo jeho neplatnosti.

Dosaženo by tak mělo být vyšší právní jistoty a legitimního očekávání dotčených osob, případně by mohlo dojít ke zlepšení a sjednocení dosavadní rozhodovací praxe či přístupu pojišťoven při sjednávání pojištění, jeho změnách, případně i zániku. Právní nejistota také může být příčinou nižší míry inovace, což v konečném důsledku může způsobit, že nabídky pojišťoven nebudou schopné reagovat na nově vznikající pojistné potřeby nebo zde bude určitý neporytý prostor pojistných potřeb.

Ve srovnání s některými příbuznými právními řády v tuzemské právní dogmatice absentuje alespoň rámcové nastínění teoretických východisek, ze kterých pojistný zájem vychází. Novodobé tuzemské literatuře lze vytnout zejména to, že obsahuje pouhý faktický popis daného institutu z hlediska jeho jazykového významu a chybí jakýkoli pokus o zmapování historických příčin potřeby definovat pojistný zájem, resp. nutnosti stanovit tento předpoklad jako *conditio sine qua non* pro existenci obligace z pojištění. Někdy se hovoří o tom, že pojistný zájem je pouhá nutnost,³⁸ ale nikoli základní znak pojištění. Zdá se, že tento alternativní přístup je vhodné kriticky zhodnotit. Zacelení této mezery se přímo nabízí, protože nepochopení původního smyslu může vést k předsudkům nebo dokonce k závěru, že požadavek pojistného zájmu je archaické pravidlo, které v moderní civilistice nemá místo. Jedním z cílů této práce je proto obhajoba nutnosti tohoto požadavku.

Historická metoda ovšem nemůže být jedinou metodou. Ta má představovat jen určité přiblížení a pochopení původního smyslu tohoto institutu. Jako žádoucí se jeví použití komparativní metody především s Rakouskem a Německem. Česká koncepce pojistného zájmu má s těmito právními řády společný základ, a proto zde přijatá řešení mohou být pro naše prostředí mimořádně inspirativní. Je vhodné poukázat na extrémní přístupy, kterými jsou na jedné straně jurisdikce Nového Zélandu a Austrálie, které požadavek pojistného zájmu odstranily a na druhé straně tohoto spektra právní prostředí Velké Británie, která ani po několika letech odborných diskuzí nemůže nalézt správný způsob, jak modernizovat požadavek pojistného zájmu. Odstranění požadavku pojistného zájmu zde mělo mimořádný posun v tom smyslu, že pojistné smlouvy přestaly být napadány svou neplatností. Problém s definicí pojistné smlouvy se však nevyřešil a zůstává i v těchto státech nadále aktuální.

Prakticky nediskutovaným problémem je otázka přenositelnosti pojistného zájmu z jedné osoby na jinou navazující na nutnost zachování pojistné ochrany tam, kde to vyžaduje smysl a účel zachování pojistné ochrany. S přechodem aktiv nebo pasiv nezaniká majetková potřeba, ale mění se jen osoba nositele. Ztráta pojistné ochrany může znamenat citelnou finanční ztrátu v případě, že dojde k události, ze které by jinak bylo poskytnuto pojistné plnění.³⁹ Naopak není příliš rozumné, aby určité osobě byla automaticky vnucena role smluvní strany bez jejího souhlasu (smlouva k tíži třetí osoby).

³⁸ Např. TROJAN, Tomáš. *Problematické aspekty související s aplikací pojistné zájmu v pojistné smlouvě*. Rigorózní práce. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2022.

³⁹ V minulosti (za účinnosti zákona č. 37/2004 Sb.) bylo například kritizováno, že budoucí vlastník nemá možnost pojistit bytovou jednotku, protože k této věci nemá pojistný zájem. Přestože se mohl dohodnout s prodávajícím, že pojistná ochrana bude zachována po dobu, než dojde k zápisu vlastnického práva do katastru nemovitostí, docházelo k zániku pojištění automaticky zpětně ke dni podání návrh na vklad. Pokud v mezidobí došlo ke škodní události, neměl budoucí vlastník možnost se proti vzniku škody na věci nijak bránit.

Jako vhodné se jeví prozkoumat, zda pravidla pokračování pojistné ochrany jsou funkční a kde naopak působí praktické problémy. Vzhledem k tomu, že k této části neexistuje příliš pramenů poznání, bude autor nucen použít vlastní úvahy a názory do vědecké diskuze. Určitým nedostatek zde může být, že namísto konkrétních závěrů zde budou objeveny další mezery, které nebudou zcela zodpovězeny. To však nemusí být vždy vnímáno negativně, ale naopak to může podnítit další diskuzi nebo vědeckou činnost.

Problémem vnitřní konzistence právního řádu je, že pokud dospějeme k takovému závěru, že pojistný zájem v určitých druzích pojištění není nezbytným předpokladem, pak bychom museli vyloučit i pravidla týkající se zániku pojistného zájmu. Vznikla by tak teleologická mezera, kterou by bylo nutné vyřešit. Takových mezer však může vznikat více, a proto se jeví jako prospěšné řešit požadavky na vznik, trvání, zánik nebo i přenositelnost pojistného zájmu v jedné práci nežli odděleně, abychom nedospěli k předčasným závěrům.

České právo pracuje se zánikem pojištění v důsledku změny vlastnictví jako by se pojišťoval vždy zájem vlastníka⁴⁰ a nikoli objektivizovaný zájem vlastnický. V tomto důsledku tak je sice přenositelnost a možnost dalšího trvání pojištění široce umožněna, nicméně změna vlastnictví, a tedy i právní důsledek zániku pojištění vždy nemusí být ku prospěchu věci. Například pojistí-li nájemce svůj vlastní byt, pak sotva lze při změně vlastnictví hledat rozumný důvod, proč by i takové pojištění mělo zaniknout.⁴¹ Ten lze nalézt spíše tam, pokud nájemce pojistil tento byt a došlo k zániku nájemního vztahu. V tomto ohledu není důvod, proč by nájemce měl dál udržovat pojistnou ochranu.

4. Cíle práce a vědecký přínos

Hlavními cíli této práce je dosažení vnitřní konzistentnosti a hodnotové bezrozpornosti při výkladu a aplikaci pojmu pojistného zájmu a souvisejících ustanovení občanského zákoníku za účelem omezení arbitrability soudního rozhodování, nastolení vyšší právní jistoty a očekávání dotčených osob, podpora bezpečného a funkčního právního styku, snadnější prosazení autonomie vůle, posílení konkurenceschopnosti, případně optimalizaci transakčních nákladů z operací, které by jinak vyžadovaly uzavírání nových pojistných smluv. Výklad pojistného zájmu by také neměl představovat překážku inovace pojistných produktů nebo nástupu nových obchodních modelů.

Přínosem práce bude vytvoření ucelenějších, pevnějších a přesvědčivějších teoretických základů interpretace pojistného zájmu, které jsou prakticky použitelné v různých konstelacích. Současně by mělo dojít k otevření diskuze a nastínění vlastních úvah nad možností přenositelnosti pojistného zájmu na jiné osoby v průběhu trvání pojištění, což by zákazníkům pojišťoven mohlo usnadnit změnu poskytovatele pojištění s cílem dosažení lepší pojistné ochrany, případně vyšší efektivity jakož i lepší ceny za srovnatelných podmínek, a vyhnutí se placení tzv. *loyalty penalties*.

5. Výzkumné otázky a podotázky

Práce by vzhledem k výše uvedenému měla směřovat k zodpovězení následujících výzkumných otázek:

- 1) Je pojistný zájem potřebný nebo jde o archaický požadavek?
- 2) Jaký je smysl a účel neplatnosti kvůli chybějícímu pojistnému zájmu?

⁴⁰ V souvislosti se změnou vlastnictví pojištěné věci pojištění zaniká dnem oznámení této změny pojistiteli, nebylo-li dohodnuto jinak (§ 2812 OZ).

⁴¹ Také u přímého i nepřímého zastoupení zaniká v důsledku zániku zástupčího oprávnění pouze oprávnění ke správě cizí věci a nikoli nájemní vztah. Zejména u nájmu bytu, kdy nemá nový pronajímatel možnost nájem vypovědět z důvodu změny vlastnictví (§ 2224 OZ).

- 3) Musí mít k uzavření pojistné smlouvy pojistník vlastní pojistný zájem?
- 4) Jak by měl vypadat proces identifikace pojistného zájmu?
- 5) Je pojistný zájem prvek odlišující pojištění od jiných závazků?
- 6) Jsou pravidla týkající se pojistného zájmu v občanském zákoníku funkční nebo představují právní překážky (např. kontinuity pojištění)?
- 7) Jaký bude nebo by měl být další vývoj?

6. Vymezení postupu a metod použitých při zpracování práce

6.1. K pracovnímu postupu

K dosažení hlavního cíle a prověření stanovených hypotéz je nutné jednotlivé kroky vhodným způsobem strukturovat. Tento postup by jednak měl zahrnovat definování jednotlivých kroků a dodržovat jejich souslednost, jednak by měl probíhat výzkumem od obecného ke zvláštnímu. Tyto kroky by mohly mít následující podobu:

A. Definice problému a stanovení hypotéz

Podstatu tohoto kroku vystihuje obsah těchto tezí disertační práce a je výchozím bodem, ale také měřítkem, vůči kterému budou získané výsledky poměřovány na konci celého výzkumného procesu.

B. Sumarizace dosavadních poznatků

Úvodní fáze vyžaduje provedení základního historického průzkumu a rešerše odborné literatury a judikatury, která se k danému tématu vztahuje. Dále by měla být provedena právní komparace s jinými (zejména příbuznými) právními řády. Tato syntéza informací umožní poznání, jaká je aktuální situace v tuzemském prostředí, jak k daným problémům přistupují jiné právní řády a vytvoří prostor pro další (vlastní teoretickou) analýzu a případné řešení.

C. Analýza získaných výstupů

Další krok by měl umožnit vlastní analytickou činnost. V této části by mělo dojít minimálně k vyjasnění obsahu normativních pojmů, klasifikace druhů pojistných zájmů, prozkoumání právních následků od vzniku pojištění přes jeho změny až po zánik, nebo vymezení podobných a odlišných situací.

D. Vyvození závěrů

Závěrečná část by měla být syntézou získaných poznatků, ze které vyplynou konkrétní závěry nebo doporučení. Například by mělo dojít k jasnému vymezení pojmů a vzájemného odlišení několika situací (podobnosti a rozdíly). Tím by se měla odstranit základní nedořešenost některých sporných otázek ohledně výkladu důležitých normativních pojmů, která bude základem pro srozumitelnější interpretaci a praktická vodítka.

6.2. K jednotlivým metodám

V této práci převažují metody normativní před empirickými, u kterých bude uveden zpravidla pouze kvalifikovaný odhad či vlastní praktické poznatky autora, resp. empirická metoda umožňuje prvotní poznání dílčích aplikačních problémů (např. toho, jak soudy nebo finanční arbitři rozhoduje v otázkách pojistného zájmu). Vlastní analýza je založena na teoretických metodách.

Deskriptivní část

A. Deskriptivní analýza a syntéza dosavadních poznatků

Žádná práce se neobejde bez popisné části, proto i v této práci bude uveden popis aktuální situace (např. současná i minulé znění pravidel týkajících se pojistného zájmu jak v tuzemsku, tak v zahraničí), výsledky a výstupy soudního rozhodování a jejich dopady na procesní strany či jiné adresáty, různé teoretické i praktické přístupy při výkladu a aplikaci pojmu pojistného zájmu, apod. Výsledky syntézy poznatků umožní vymezit problematické body a rozdělit je na méně sporné a více sporné pro vlastní analytickou činnost.

Normativní analytická část

Nezbytná je také analytická část týkající vlastního testování definovaného problému a stanovených hypotéz. V této práci budou používány všechny uznávané metodologické postupy.⁴²

A. Metoda dedukce

Vzhledem k tomu, že je nutné provést ucelenější klasifikaci a rozbor pojmu pojistný zájem za účelem zjištění jeho hodnotového pojetí, nabízí se jako logický postup pokusit se rozdělit tento pojem na tzv. tři oblasti pojmu a prozkoumat jeho jednotlivé součásti. Deduktivní metoda by měla nejlépe umožnit poznat fungování pojistného zájmu v jednotlivých typech pojištění. Pokud pojistný zájem představuje normativní pojem, který vzniknul zobecněním, jako nejlépe vhodný postup se jeví zkoumání opačným směrem čili jeho jednotlivostí (rozlišení pojištění škodového a obnosového, resp. různých druhů pojištění), a zda zapadají do této celkové konstrukce. V našem případě nepůjde jen o samotný pojistný zájem, ale také jeho odlišení od pojmu pojistného nebezpečí, se kterým by mohl být nesprávně zaměňován.

B. Komparativní metoda

Důležitou úlohu bude hrát metoda komparace při hledání inspirace v příbuzných právních řádech (zejména v Rakousku a Německu).⁴³ Více než stoletý nepřetržitý stav právního prostředí a bohatá judikatura dává velmi dobrý předpoklad, že zvolené řešení je v tomto právním prostoru funkční. Tuto hypotézu bude třeba prověřit. Autor nevnímá komparativní metodu jako stěžejní, ale spíše jako inspirativní pro získání zpětné vazby i s ohledem na nedostupnost tuzemské literatury popisující problém v potřebné šíři oproti např. německé právní vědě.

C. Analýza

⁴² Např. VAN HOECKE, Mark. *Methodologies of legal research. What kind of method for what kind of discipline?* Oxford: Hart Publishing, 2011; MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva. Úvod d právní argumentace.* Praha: C.H.Beck, 2011; aj.

⁴³ Specifickou komparaci bude představovat právní úprava Québecká.

Metoda analýzy se stane klíčovou při zkoumání jednotlivých částí této práce. Ta se bude odvíjet od navržené struktury osnovy, ve které předmětem analýzy mohou být jednotlivé principy, hodnoty, teorie nebo pojetí. Z hlediska výkladových metod bude zaměření spočívat na jazykový výklad, systematický, teleologický, historický.

Ústavněprávním aspektům pojistného zájmu není věnována zvláštní kapitola, protože téma přípustného omezení autonomie vůle se prolíná celou prací jako červená nit, a autor ani nepovažuje za důležité mít na to zvláštní kapitolu.

Zvláštní kapitola není ani věnována historickému úvodu, ale spíše bude poukázáno pouze na důležité milníky v jednotlivých sub-kapitolách. Autoru nejde o komplexní zpracování historické problematiky, protože by to nepřiměřeně zatěžovalo práci. Navíc zde již existují prameny, které vznik a vývoj pojišťovnictví popsaly v dostatečném rozsahu.⁴⁴ Na historické souvislosti proto může být spíše poukázáno také v dílčích kapitolách, pokud to bude vyžadovat rozumná potřeba.

D. Syntéza

Závěrečná část obsahuje shrnutí zjištěných výsledků, doporučení, návrh dalších kroků, resp. zahájení diskuze nad novými otázkami, které se nepodařilo v dostatečné míře detailu vyřešit.

7. Vysvětlení členění práce a stručný přehled obsahu

Práce kromě metodologického úvodu obsahuje 7 nosných kapitol a také závěr. Každá z nosných kapitol obsahuje závěrečné shrnutí usnadňující rychlejší orientaci čtenáře ohledně průběžně dosažených výsledků.

V první nosné kapitole (tj. první po úvodu) by mělo dojít k vysvětlení pojmu pojistného zájmu a dalších souvislostí, přičemž poukázáno by mělo být na některé odlišnosti mezi škodovým a obnosovým pojištěním, resp. některými odlišnostmi mezi pojištěním a jinými (nejen odvážnými) závazky. Předmětem výkladu bude, co se myslí potřebou ochrany před vznikem pojistné události a jak tato potřeba vzniká. Dále bude provedena analýza, co se myslí oprávněnou potřebou a její různé složky jako je právní dovolenost pojištění s ohledem na celkové hodnocení pojistné smlouvy na příkladu pojištění odpovědnosti a také počáteční a následné nemožnosti plnění. Čtenář se zde také dozví, že důležité je zaměření na ocenitelnost pojistného zájmu jako výchozí bod pro určení správně teorie pojistného zájmu a také bude v základní rovině nastíněn moment, proč by obligace měla být strukturována tak, aby pojištěného spíše motivovala k tomu, že by si vznik pojistné události neměl přát. Naznačeny jsou také menší terminologické rozdíly např., že pojištěný zájem je důležitým momentem pro rozlišení na pojištění vlastního a cizího zájmu, pro přenositelnost zájmu, a je také důležitým prvkem vylučující možnost uplatnění regresního práva pojistitele podle § 2820.

V druhé nosné kapitole bude uveden popis různých teoretických koncepcí pojistného zájmu včetně jejich výhod a nevýhod, přičemž v závěru kapitoly je uvedena pasáž, ke které z těchto teorií se autor přiklání. Důležité přitom bude, zda některá z teorií dokáže sama o sobě být způsobila odlišit pojištění od jiných závazků, resp. odhalit její nedostatky.

Ve třetí nosné kapitole by měly být analyzovány další související otázky týkající se pojistného zájmu. Jednotlivě jde pak o otázku převzetí rizik, zásady zákazu obohacení z pojištění a jeho obecné (ne)platnosti, která byla vůdčí zásadou škodového pojištění, otázka pohnutky (motivu) k závazku z pojištění, majetková povaha pojistného zájmu, jak se pojistný zájem

⁴⁴ Např. SVOBODA, Karel. *Historický vývoj pojišťovnictví*. Praha: Sdružení československého úřednictva ústavů peněžních, 1910; HASMAN, Josef. *Historie pojišťovnictví*. In KRÁL, Eduard. *Soukromé pojišťovnictví v teorii a praxi. Svaz československých assekuracíků v Praze*, 1934; SCHELLE, Karel. *Vývoj právní úpravy pojišťovnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 1994; SCHELLE, Karel, HRADEC, Milan. *Historie právní úpravy pojišťovnictví*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006; aj.

identifikuje a jaký je rozdíl mezi objektivním a subjektivním pojistným zájmem. Mělo by zde být také naznačeno, jak si autor představuje proces identifikace pojistného zájmu na konkrétních praktických příkladech.

Ve čtvrté nosné kapitole je analyzována doba trvání pojistného zájmu, která je důležitá pro vznik a trvání pojištění vč. domněnek pojistného zájmu, nebo budoucího pojistného zájmu při uzavírání pojištění a následky jeho nevzniknutí. Dále je nutné pokrýt rovněž otázku zániku zájmu (pojistného i pojištěného) v různých situacích. Rozlišeno bude také mezi zánikem pojistného zájmu a zánikem pojistného nebezpečí, protože nejde o stejné situace, ale mohou se lišit.

V páté nosné kapitole bude analyzován rozdíl mezi pojištěním vlastního a cizího zájmu ve vazbě na § 2767 odst. 1 a jeho porovnání s institutem pojištění na cizí účet a ve prospěch třetí osoby (§ 2868). Poukázáno bude na rozdíly mezi teorií předmětu a zájmovou teorií, a současně upozorněno na některé terminologické rozdíly jako je pojistný zájem a pojištěný zájem ve vazbě na pojištění vlastního a cizího zájmu. Je zde uvedeno, co představuje zájem na zachování hodnot v pojištění majetku, odpovědnosti a osob, a zda pojistník musí mít pojistný zájem vlastní nebo cizí. Vysvětlen bude rozdíl, jak se pojistníkův pojistný zájem stává tzv. spolupojištěn, a jak se liší od ryzího pojištění cizího zájmu. Zvláštní sub-kapitola bude věnována individuálnímu a skupinovému pojištění především s poukazem na to, že pojem pojištěný zájem a pojistníkův pojistný zájem by se měl uplatňovat konzistentně v obou případech. Samostatná sub-kapitola bude také věnována zákonnému fiduciárnímu vztahu mezi pojistníkem a pojištěným, ze kterého mohou vyplynout určité kooperační povinnosti. Na závěr bude provedena analýza, jakým způsobem se pojištěný zájem stává defaultním pravidlem pro určení oprávněné osoby v pojištění škodovém a obnosovém.

Smyslem šesté nosné kapitoly je poukázat na nedostatky, se kterými se současná právní úprava potýká při odlišení jiných závazků od pojištění. Jednou z možností, jak odlišit jiné závazky od pojištění, by mohl být právě pojistný zájem. Analýza bude provedena ze soukromoprávního pohledu, takže nebude zkoumat dopady daňové, účetní aj., přestože by mohla být užitečným vodítkem i pro tyto případy (např. metoda *unbundling* pro možnost uplatnění výjimky z placení DPH pro pojišťovací činnost). Pojistný zájem bývá někdy chápán jako znak odlišující pojištění od sázky. Analyzováno také bude, jestli jej můžeme použít také pro odlišení jiných (nejen odvážných) závazků a smluvních typů.

Tématem poslední (sedmé) nosné kapitoly bude otázka přenositelnosti pojistného zájmu. V této kapitole bude zkoumána možnost přenositelnosti pojistného zájmu z různých úhlů pohledu v návaznosti na předchozí kapitoly zejména pak s ohledem na možnost zániku pojištění či jeho pokračování. Předmětem analýzy bude přenositelnost pojištěného zájmu (tj. toho, který byl pojištěn), přenositelnost pojistné smlouvy (zákonné a smluvní cese), a dále přenositelnost dispozičních (kreačních) oprávnění pojistníka v pojištění cizího zájmu jako je možnost rozšíření kreačních oprávnění pro jiné osoby anebo možnost převodu kreačního oprávnění po uzavření pojistné smlouvy.

Závěrečná kapitola obsahuje shrnutí výsledků dosaženého výzkumu a měla by podat odpovědi na položené výzkumné otázky.

8. Návrhy na další výzkum

Vybrané téma jistě není v plné míře vyčerpáno a další výzkum by se mohl ubírat směrem, který by dokázal srozumitelně vysvětlit, jak se pojistný (pojištěný) zájem projevuje u (ne)vzniknutí práva pojistitele na regres podle § 2820.

Současně je nutné mít na paměti, že právo není jev statistický, ale podléhá častým změnám, které reagují na rozvoj společnosti a také na stav vývoje vědy a techniky. V poslední době lze sledovat dva relevantní megatrendy, které mohou budoucí podobu (interpretaci) požadavku pojistného zájmu ovlivnit jako je digitalizace a ESG (*Environmental, Social and Governance*). Za

prozkoumání by rozhodně stálo, jakým způsobem vstupují udržitelné preference do požadavku pojistného zájmu, protože i nefinanční cíle mohou mít vliv na skutečnou potřebu určité osoby týkající se pojistné ochrany.

Z dalších trendů lze bezpochyby uvést otevřená data (*Open data*) a otevřené finance (*Open finance*) nebo také otevřené pojištění (*Open Insurance*) ve vazbě na přenositelnost pojistného zájmu. Směrnice o platebních službách umožnila v sektoru platebních služeb přenášet a sdílet data mezi různými hráči trhu, která mohou zákazníkům přinášet lepší, levnější a dostupnější finanční produkty nebo služby. Další řada by měla přijít také na oblast pojišťovnictví.

Za zmínku stojí jistě také oblast týkající se vytváření nových nebo inovativních obchodních modelů v pojišťovnictví a různé právní formy založené na pojištění nebo jemu obdobná právní uspořádání. Vzhledem k tomu, že autor považuje pojistný zájem za pojmový prvek pojistné smlouvy, mohly by podobné modely založené na pojištění být předmětem regulace podle zásady „*same activity, same risks, same rules and same supervision*“.

9. Zhodnocení možných výsledků pro vědní obor nebo praxi

Předložená dizertační práce vysvětluje složité výkladové otázky týkající se pojistného zájmu a podává komplexní přehled jeho jednotlivých prvků ve vzájemných souvislostech. Vzhledem k tomu, že se jedná o dosud nejrozsáhlejší dílo na dané téma, mohou zde nastíněné závěry být inspirativní pro praktikující právníky při vytváření pojistných produktů a následného strukturování smluvních práv, aby docházelo k efektivní správě pojištění. Například osoby v postavení pojistníka u skupinového pojištění by mohly ocenit, že není nutné mít vlastní pojistný zájem, ale pokud působí jako „správci rizik“, pak je spíše nutné smluvně upravit se zákazníkem nejen otázky týkající se vstupu zákazníka (pojištěného) do pojištění, ale i oblast správy pojištění minimálně po dobu trvání pojištění. Aktuální praxe se spíše soustředí na otázku prodeje pojištění a přehlíží fázi následující po zahrnutí pojištěného do pojistné smlouvy.

Pro vědní obor lze vyzdvihnout především sumarizaci existujících poznatků daného institutu a jeho ucelené zasazení do současného kontextu. Poslední větší díla na téma pojistného zájmu v tuzemsku byla zpracována v období první republiky a na tehdejší stavu diskuze se podepsal zub času. Přiblížení této problematiky by mělo m.j. usnadnit pochopení některých diskuzí, které probíhají na úrovni Evropské unie i v tuzemsku.

Výsledky této práce by mohly být také užitečnou pomůckou pro orgány aplikující právo a současně pro strany případného sporu, které by nemusely být vystaveny překvapivým rozhodnutím týkající se (ne)platnosti pojistné smlouvy, jestliže pojistný zájem lze identifikovat. Především pro profesi advokacie je velmi přímočaře poukázáno, že nedostatky v identifikaci pojistného zájmu a jeho výši by se mohly řešit prostřednictvím náhrady újmy.

Osoby nebo orgány podílející se na vytváření nových právních předpisů by přínos této práce mohly spatřovat v provázanosti soukromého a veřejného práva. Pochopení pojistného zájmu jako základu pojištění by mělo být schopné oddělit pojištění od jiných závazků a současně umožnit nastavení regulace podle zásady „*same activity, same risks, same rules and same supervision*“. Ke zvážení jsou některá legislativní doporučení jako je ponechání domněnek existence pojistného zájmu, které spíše zatěžují pojišťovny převrácením důkazního břemene oproti zkoumání skutečného zájmu.

Orgán dohledu v pojišťovnictví by mohl výsledky této práce použít při hledání odpovědi na otázky, zda určitá činnost se kvalifikuje jako pojišťovací činnost, ke které je nutné získat veřejnoprávní autorizaci (licenci).

Tato práce přináší také určitou výhodu v podobě vyšší právní jistoty pro výkon podnikatelské, profesní nebo jiné činnosti. Nalezení a obhájení kritéria odlišujícího pojištění od jiných závazků by mohlo umožnit vytváření nových obchodních modelů založených na pojištění, které by mohly zvýšit dostupnost pojistných produktů nebo jiných produktů, které se zaměřují na

zajištění určitých rizik vznikajících z nahodilých událostí. Tím by se mohlo vytvořit prostředí, které umožní inovace nebo uskutečnění některých aktuálních trendů jako je digitalizace, otevřené pojištění, anebo udržitelné financování.

10. Dosavadní výsledky a jejich uplatnění ve veřejně oponovaných publikacích a projektech

Autor předkládané disertační práce se věnuje problematice pojištění a pojistném zájmu dlouhodobě. V roce 2010 úspěšně obhájil diplomovou práci na téma „Pojistná smlouva“ a toto téma později dále rozvíjel. Od roku 2010 do roku 2012 autor působil jako právník na oddělení právním a compliance, a také na oddělení vývoje pojistných produktů ve společnosti DIRECT Pojišťovna a.s., kde měl na starosti mimo jiné tvorbu a revizi pojistných podmínek a jiných právních dokumentů týkající se pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, havarijního pojištění, pojištění úrazu, pojištění asistenčních služeb, cestovního pojištění, pojištění majetku a pojištění odpovědnosti.

Následně se autor v roce 2012 stal zaměstnancem České národní banky v sekci dohledu nad finančním trhem, kde působil až do konce roku 2019. Na starosti měl především dohled odborné péče nad pojišťovnami a pobočkami pojišťoven, a dále nad pojišťovacími zprostředkovateli působícími na území České republiky. V rámci této činnosti byl autor od roku 2012 do roku 2018 členem stálého výboru pro ochranu spotřebitele a finanční inovace u Evropského orgánu dohledu nad pojišťovnictvím a zaměstnaneckými penzemi (EIOPA). V rámci této legislativní a dohledové činnosti autor participoval na analýzách trhu s pojištěním v České republice, přípravě dohledových úředních sdělení a benchmarků, vytváření systému pro hodnocení rizik odborné péče u dohlížených subjektů, či provádění tematických šetření řešících systemické problémy na trhu s pojištěním. Autor dále participoval na řadě projektů v rámci mezinárodní spolupráce vč. skupinového dohledu a kooperačních platform EIOPA, přípravě obecných pokynů EIOPA sjednocující dohledové postupy v EU/EHS, přípravě vstupů do tzv. *technical advice* ze strany Evropské komise pro přípravu nové legislativy v oblasti pojištění, podílení se na přípravě regulačních technických standardů vč. regulatory impact assessmentů a výkladových stanovisek (Q&As) v oblasti pojišťovnictví.

V roce 2014 absolvoval autor odbornou stáž ve Spojených státech amerických zaměřenou na problematiku regulace a dohledu pojišťovnictví v USA pod záštitou National Association of Insurance Commissioners (NAIC), kde měl možnost porovnat a diskutovat různé způsoby a přístupy k regulaci a dohledu pojišťovnictví včetně výměny informací z dalšími účastníky odborné stáže z Nigérie, Indie, Saudské Arábie, Jižní Koreji a dalších států.

Od roku 2020 autor působí jako právník zaměstnaný v YOUPLUS pojišťovně, pobočka pro Českou republiku, která je součástí pojišťovací skupiny Swiss InsurEvolution Partners, a která jako finanční větev patří do Mutschler Holding AG. Tato pojišťovací skupina poskytuje pojišťovací služby životního pojištění ve Švýcarské konfederaci a v zemích EU/EHS. Autor pak samostatně poskytuje právní služby napříč právními entitami a pobočkami usazenými ve Švýcarsku, Lichtenštejnsku, Rakousku, Německu, České republice, Slovensku, Irsku a Norsku.

V roce 2022 založil autor spolu s dalšími Českou Insurtech Asociací z.s., která sdružuje a hájí zájmy členů zabývajících se oblastmi, které spojují pojišťovnictví, technologie a inovace. Činnost sdružení podporuje mj. rozvoj digitalizace v sektoru pojišťovnictví na území České republiky, šíření osvěty v této oblasti, vytváření lepších podmínek pro výkon profesní činnosti vč. podpory nových talentů a vytváření nových obchodních modelů v pojišťovnictví zaměřených na vyšší produktivitu a efektivitu.

Činnost autora v oblasti pojištění a pojistného zájmu je dále zachycena především prostřednictvím publikace „Občanský zákoník. § 2716 – 2893. Velký komentář.“, která vyšla v roce 2021 u nakladatelství C. H. Beck a u níž jedním ze dvou spoluautorů. Příspěvek autora čítá

více než 1100 stran odborného textu. Předmětná publikace zachycuje všechny oblasti týkající se soukromého pojištění zachyceného v občanském zákoníku a představuje komplexní a ucelené dílo, které v novodobé tuzemské historii v dané právní oblasti nemá obdobu.

Mimo tuto publikaci autor dále publikoval v dané oblasti řadu odborných článků otištěných v recenzovaných i nerecenzovaných periodikách, nejčastěji pak v hlavním časopise věnujícímu se problematice pojišťovnictví, jejichž relevantní výčet je uveden níže.

Z hlediska přednáškové činnosti stojí patrně za pozornost především pravidelná účast autora na konferencích pořádaných Českou asociací pojišťoven. Současně autor pravidelně přednáší nebo přednášel v rámci kurzů zaměřených na problematiku autonomního řízení vozidel, pojistné smlouvy, distribuce pojištění, zákona o pojišťovnictví a dohledu nad finančním trhem ČNB organizovaných níže uvedenými partnery:

- E.G.I. Education Grow Insurance, s.r.o.
- Interní lektor ČNB
- Conforum s.r.o.
- IFV s.r.o.
- Legendor s.r.o.
- Havel & Partners Academy s.r.o.
- Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně
- Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
- Ústav státu a práva AV ČR

Autor je taktéž recenzentem vybraných příspěvků určených k publikaci v časopise Právní rozhledy v oblasti pojištění a pojišťovnictví. Časopis je u nás jedním z nejvýznamnějších veřejně dostupným periodikem publikujícím aktuální a prakticky zaměřené články ze všech právních oborů.

Seznam relevantních publikací autora

- ŠIMEK, Robert. § 2824 – 2848, § 2868 - 2872. in HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník: VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014)*. 2. vydání. Praha : C.H.Beck. (Připravuje se)
- ŠIMEK, Robert. § 1354. in MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: Velký komentář (věcná práva)*. Praha: C.H.Beck. (Připravuje se)
- ŠIMEK, Robert. § 2756 – 2872 (1133 stran) in MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: Velký komentář (§ 2716 – 2893)*. Praha: C.H.Beck, 2021.
- ŠIMEK, Robert. Udržitelné financování a jeho dopady na pojišťovnický sektor. *Pojistný obzor*, 2021, č. 1.
- ŠIMEK, Robert. Variabilní pojistná částka jako důvod absolutní neplatnosti životního pojištění? *Obchodněprávní revue*, 2020, č. 4.
- ŠIMEK, Robert. Pojistný zájem a možnosti jeho přenositelnosti. *Pojistné rozpravy*, 2019, č. 36.
- ŠIMEK, Robert. Řízení externí distribuční sítě II. *Pojistný obzor*, 2020, č. 3.
- ŠIMEK, Robert. Řízení externí distribuční sítě. *Pojistný obzor*, 2019, č. 4.

- ŠIMEK, Robert. Zákonná posloupnost osob v pojištění pro případ smrti. In SEDLÁČEK, Miroslav, STŘELEČEK, Tomáš. (eds.) *Právní jednání a procesní úkony. Vzájemné vztahy a nové aspekty*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019.
- ŠIMEK, Robert. Sporné otázky za radu zákazníkovi II. *Pojistný obzor*, 2019, č. 3.
- ŠIMEK, Robert. Sporné otázky za radu zákazníkovi I. *Pojistný obzor*, 2019, č. 2.
- ŠIMEK, Robert. *Nariženi PEPP – co přináší očekávaný právní rámec tzv. 2. režimu v sektoru osobních penzí?* (2019). Dostupný na: www.epravo.cz
- ŠIMEK, Robert. *Sedmá zpráva EIOPA o vývoji spotřebitelských trendů*. *Pojistný obzor*, 2019, č. 1.
- ŠIMEK, Robert. ONDRÚŠ, M. *Pojištění lidského těla po jeho smrti nebo jeho oddělených částí*. In ČAMDŽIČOVÁ, Sabina. (ed.) *Právo v globalizované společnosti. Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků 2018*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018.
- ŠIMEK, Robert. Přímý nárok zástavního věřitele pro případ pojištění zástavy. *Obchodněprávní revue*, 2019, č. 1.
- ŠIMEK, Robert. Zpráva EIOPA o vývoji struktury trhu pojišťovacích zprostředkovatelů v EU. *Pojistný obzor*, 2018, č. 4.
- ŠIMEK, Robert. Možnosti uplatnění teorie prozařování základních lidských práv a svobod v soukromém pojištění. *Pojistné rozpravy*, 2018, č. 35.
- ŠIMEK, Robert. *Nejdůležitější změny právní úpravy týkající se distribuce pojištění v oblasti odborné péče*. (2018) Dostupný na: www.epravo.cz
- ŠIMEK, Robert. První set Q&As ke směrnici o distribuci pojištění. *Pojistný obzor*, 2018, č. 3.
- ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmysleného v soukromém pojištění – část I. *Právní rozhledy*, 2018, č. 18.
- ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmysleného v soukromém pojištění – část II. *Právní rozhledy*, 2018, č. 19.
- ŠIMEK, Robert. *Právní povaha povinnosti platit pojistné a meze smluvní svobody*. (2018) dostupný na: <http://www.bulletin-advokacie.cz>
- ŠIMEK, Robert. Vydání pojistky – superfluum nebo nevyužitý potenciál? *Právní rozhledy*, 2018, č. 4.
- ŠIMEK, Robert. Pojem pojistné nebezpečí. In ČAMDŽIČOVÁ, Sabina, VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana. (eds.) *Olomoucké debaty mladých právníků 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018.
- ŠIMEK, Robert. Povinnost pojistitele sdělit údaje před uzavřením smlouvy jako nástroj pomoci ke svépomoci? In ŠMÍD, Ondřej, ČERNÝ, Michal, VACOVÁ, Radka. (eds.) *Sborník VIII. ročníku vědecké konference Olomoucké dny soukromého práva*. Iuridicum Olomoucense o.p.s., 2018.

- ŠIMEK, Robert. Vývoj doktríny pojistného zájmu. In MADLEŇÁKOVÁ, Lucie, VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana. (eds.) *Právo v proměnách času. 10 let debatování mladých právníků*. Praha: Leges, 2016.
- ŠIMEK, Robert. Některé právní aspekty přímého nároku v pojištění odpovědnosti v judikatuře soudů. In ŠMÍD, Ondřej, DEMJANOVÁ, Radka. (eds.) Olomouc: *Sborník VII. ročníku vědecké konference Olomoucké dny soukromého práva*, 2017.
- ŠIMEK, Robert. *Stručná historie dohledu odborné péče v pojišťovnictví*. (2016). Dostupný na: www.jinepravo.blogspot.com
- ŠIMEK, Robert. *Dokážeme správně rozlišovat a prakticky používat pravidla a principy?* (2016). Dostupný na: www.jinepravo.blogspot.com
- ŠIMEK, Robert. *Pojištění včera, dnes a zítra*. (2016). Dostupný na: www.jinepravo.blogspot.com

11. Závěr

Tato kapitola by měla sloužit k tomu, aby shrnula výsledky dosaženého výzkumu a podala odpovědi na položené výzkumné otázky.

Ad 1) Je pojistný zájem potřebný nebo jde o archaický požadavek?

Přestože některé státy přistoupily k odstranění pojistného zájmu jako požadavku na jeho existenci při uzavírání pojistné smlouvy, resp. v okamžiku vzniku pojistné události, vyplynulo z analytické části této dizertační práce, že pojistný zájem nepůsobí hodnotové dysfunkce za podmínky, že obsah tohoto pojmu interpretujeme podle jeho smyslu a účelu.

Okamžitou výhodou odstranění požadavku pojistného zájmu mohlo být, že se zamezilo překvapivého rozhodování soudů týkající se neplatnosti pojistné smlouvy. U států patřících do EU/EHS jako je Irsko, musí být transponován požadavek čl. 20 odst. 1 směrnice IDD, který se týká povinného zjišťování požadavků a potřeb zákazníka, na základě kterých poskytne distributor pojištění zákazníkovi osobní doporučení, v němž vysvětlí, proč daný produkt nejlépe splňuje jeho požadavky a potřeby. Zdá se tedy, že proces zjišťování skutečného zájmu pojistníka by v důsledku odstranění tohoto prvku z právní úpravy pojistné smlouvy zcela nezmizel.

Naproti tomu by nemusely být odstraněny jiné pochybnosti týkající např. toho, zda v případě nevzniknutí pojistníkovy budoucího zájmu má pojistitel nárok na pojistné nebo přiměřenou odměnu, zda v případě zániku zájmu pojistníka po uzavření pojistné smlouvy dochází k zániku pojištění nebo by pojistník musel pokračovat v placení pojistného za krytí, které pro něj není potřebné, zda a případně které osoby odlišné od pojištěného mohou uzavřít pojištění, nemuselo by také být jasné, zda vůči některým osobám, jejichž zájem byl spolupojištěn, nevzniká právo na regres pojistitele podle § 2820, anebo zda lze pojištění odlišit od jiných závazků. Tyto výkladové nejasnosti by mohly vést ke zbytečným sporům a zdá se, že nevýhody odstranění pojistného zájmu by převážily nad jejími výhodami, se kterými se lze navíc vypořádat správnou interpretací.

Je nutné dodat, že smyslem a účelem testu požadavků a potřeb je, aby se zabránilo případům nevhodného prodeje (misellingu).⁴⁵ Ve srovnání s požadavkem pojistného zájmu má test požadavků a potřeb určitou nevýhodu, protože se vztahuje jen na fázi sjednání pojistné smlouvy a nikoli na fázi po jejím uzavření. Česká právní úprava tento požadavek rozšířila také na případy

⁴⁵ Recital 44 směrnice IDD.

podstatné změny pojištění (§ 77 a § 78 ZDPZ). Mohlo by tak docházet k rozdílné implementaci u členských států v rámci pravidel jednání.

Samotné rozšíření v tuzemsku není úplné, protože nezahrnuje všechny případy zániku pojištění, resp. zajištění kontinuity pojištění jako je otázka přenositelnosti pojištěného zájmu. Tento deficit se pokouší řešit čl. 7 odst. 3 nařízení POG, podle kterého tvůrci pojistných produktů (zejména pojišťovny), kteří během doby životnosti pojištěného produktu zjistí okolnosti vztahující se k pojištěnému produktu, které mohou zákazníka takového produktu nepříznivě ovlivnit, učiní vhodná opatření ke zmírnění situace a zabránění opakovanému výskytu události poškozující zákazníka. Pokud by pojistný produkt ztratil pro zákazníka ekonomické opodstatnění, musely by pojišťovny namísto zániku pojistníka zájmu uzavírat s pojistníky dohody o ukončení pojištění. Zdá se tak, že požadavek na skutečnou potřebu a vztah určité osoby k hodnotě pojištěného zájmu, by zcela nevymizel. Pojistný zájem je tedy potřebný a nejde o archaický požadavek.

Ad 2) Jaký je smysl a účel neplatnosti kvůli chybějícímu pojistnému zájmu?

Z analytické části této práce vyplynulo, že zkoumání požadavku pojištěného zájmu zahrnuje skutečnou potřebu, která odpovídá vztahu určité osoby ke konkrétní hodnotě pojištěného zájmu. Při zkoumání této potřeby hrají také důležitou roli také pohnutky pojistníka projevující se jako přání, aby pojistná událost nenastala. Chybí-li skutečný vztah osoby k hodnotě pojištěného zájmu, anebo pojistník má spíše zájem na plnění pojistitele nežli zájem na zachování věci (např. chce zničit pojištěnou věc, protože by ji nemohl snadno prodat), pak dochází k narušení důvěry mezi stranami smlouvy.

Protože by se pojistitel při uzavírání pojistné smlouvy měl spoléhat na poctivost jednání pojistníka, je právním následkem vědomého porušení tohoto vztahu důvěry vznik práva pojistitele domáhat se relativní neplatnosti (§ 2764 odst. 2). Vzhledem k tomu, že jde o ochranu majetkových zájmů pojistitele (ochranu zájmu určité osoby), může vznést námitku neplatnosti jen tato osoba (§ 586 odst. 1). Smyslem a účelem je ochrana dobrověrného pojistitele před nepoctivým jednáním pojistníka, který předstírá existenci pojištěného zájmu při uzavírání pojistné smlouvy. Dobrá víra pojistitele je pak důvodem, proč mu náleží zvláštní odměna, přestože mu nevznikla povinnost poskytnout pojistné plnění.

Dalším případem je právní následek neplatnosti, pokud pojistník a pojistitel uzavírají oba vědomě neexistující pojistný zájem. V daném případě tak chybí buď konkrétní vztah určité osoby k hodnotě pojištěného (vlastního) zájmu, anebo pojistníkovi, který pojišťuje cizí zájem, chybí patřičné pověření (např. spravovat cizí majetek). Připouští se, aby pojistník uzavřel pojištění vlastního zájmu a ke kombinovanému pojištění vlastního a cizího zájmu nepotřebuje zvláštní pověření.

Protože u chybějícího vlastního zájmu a chybějícím pověření spravovat cizí zájem zcela chybí samotný předmět pojistné smlouvy anebo pojistník není oprávněn pojistnou smlouvu uzavřít, je právním důsledkem tohoto chybějícího vztahu absolutní neplatnost, protože právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému (§ 588 věta druhá). V procesu identifikace pojištěného zájmu jsou zásadní vady, pro které pojistná smlouva vůbec nevznikne. Kvůli tomu, že pojistitel ztratil dobrou víru, nemá nárok na zvláštní odměnu. Protože tento zájem musí povinně zkoumat, ztrácí dobrou víru i tehdy, pokud opomenul provést identifikaci pojištěného zájmu.

Ad 3) Musí mít k uzavření pojistné smlouvy pojistník vlastní pojistný zájem?

Řešení této otázky je významné pro individuální i skupinové pojištění, u kterého někdy vzniká otázka, zda pojistník má vlastní pojistný zájem a je vůbec oprávněn pojistnou smlouvu uzavřít. Z analýzy vyplynulo, že pro rozlišení týkající se pojištění vlastního a cizího zájmu je rozhodující pojem pojištěný zájem, který je základním stavebním kamenem určující, komu má pojistné plnění případnou jako určité defaultní pravidlo, zatímco pojem pojistný zájem může mít

obecnější dosah, který dopadá právě na pojistníka, a mohl by být důvodem, proč mohou právě třetí osoby odlišené od pojištěného uzavřít pojištění.

V pojištění škodovém i obnosovém mohou nastat tři základní konstelace. Pojistník uzavírá pojištění vlastního zájmu například týkající se jeho majetku, rizika odpovědnosti, anebo řeší majetkovou potřebu v případě jeho smrti nebo výpadek příjmu v případě smrti svého živitele. Pojištěný zájem je pojistný zájem pojistníka. V kombinovaném pojištění vlastního a cizího zájmu je pojištěným zájmem primárně zájem pojištěného (např. vlastnický), ačkoli pojistník svůj vlastní zájem odvozuje od zájmu pojištěného jako je zájem na užívání pojištěné věci. Pojistný zájem pojistníka je právě vlastní zájem na cizí věci. V třetí konstelaci dochází k pojištění ryzího cizího zájmu, kdy pojistník vůbec nemá vlastní zájem, ale pojištěným zájmem je zájem pojištěného. Pojistníkův pojistný zájem pak spočívá na existenci určitého pověření na základě zákona nebo právního jednání (např. smlouvě o správě cizí věci). Osoby bez pojistného zájmu (vč. chybějícího pověření) by se neměly vměšovat do cizích záležitostí a uzavírat pojistné smlouvy na účet pojištěných.

Při rozhodování, zda určitý vlastní zájem byl pojištěn v rámci kombinovaného pojištění vlastního a cizího zájmu je rozhodující nejen určitá souvislost mezi zájmem na zachování hodnot pojistníka, ale také, zda pojistníkův pojistný zájem je odvozen ze zájmu pojištěného, takže plnění pojistitele má sloužit stejnému účelu uspokojující oba dotčené zájmy. V rámci plnění pojistitele, kterým dochází opravě poškozené věci se uspokojuje jak zájem vlastního na doplnění hodnoty věci, tak také zájem nájemce na užívání této věci.

Jestliže pojistník uzavírá pojistnou smlouvu cestovního pojištění, při kterém jsou kryty náklady na léčení vzniklé pojištěnému v zahraničí a pojistník má pouze majetkový zájem na udržení zákaznického kontaktu, nelze obhájit, že účelem plnění pojistitele je krytí potřeby nepravidelných výdajů v důsledku nemoci a současně udržení zákaznického kontaktu. Zájem na udržení zákaznického kontaktu je pojistitelným zájmem, ale je nutné zkoumat skutečné dotčení pojistnou událostí.

Podobně zaměstnavatelé nemají vlastní zájmy na pojištění pro případ dožití svých zaměstnanců, ale pojistné smlouvy bývají sjednávány zaměstnavateli jako zaměstnanecký benefit. Zájem zaměstnavatele zde může spočívat v zájmu na udržení zaměstnance v dosavadním zaměstnání a může být součástí programu zaměstnanecké loajality. Vzhledem k chybějícímu vlastnímu zájmu pojistníka proto tyto osoby potřebují pověření k uzavření pojistné smlouvy (od pojištěného anebo ze zákona v rámci tzv. *autoenrollment* kontraktů), anebo k zahrnutí do pojistné ochrany. Tyto osoby by proto měly věnovat více pozornost úpravě vnitřního vztahu mezi pojistníkem a pojištěným, a jednat tak pověřený správce rizik pro pojištěného.

Nevyžaduje se, aby pojistník měl vlastní pojištěný zájem, ale zkoumá se, zda pojistník je oprávněn spravovat cizí pojištěný zájem. Pojistníkův pojistný zájem je pak v pojištění ryzího cizího zájmu odvozen z pojištěného zájmu, který je oprávněn spravovat. Pojistník tedy vlastní pojistný zájem mít nemusí.

Ad 4) Jak by měl vypadat proces identifikace pojistného zájmu?

V občanském zákoníku není uveden konkrétní proces identifikace pojistného zájmu, a proto je nutné jej dovodit ze všech relevantních souvislostí. Postup pro identifikaci pojistného zájmu stanoví veřejnoprávní úprava, která má své dopady i do soukromého práva. Pojistitel nejen že musí již při vytváření pojistných produktů a před jejich uvedením na trh identifikovat cílové trhy, tj. na velmi vysoké úrovni určit požadavky a potřeby zákazníků, ale musí být schopen určit objektivní zájem (skutkový stav), ale i jeho výši (přání, požadavky) jako hodnotu subjektivního zájmu jako jeho pozitivní stránku, a současně požadavky a potřeby zákazníka zohlednit v rámci celého produktového cyklu (§ 53 ZDPZ).

Základem pro určení požadavků a potřeb pojistníka při sjednávání pojistné smlouvy je získání informací (§ 77 a § 78 ZDPZ), které jsou kladeny distributorem pojištění, kterým může být

pojišťovna a její zástupci, anebo zástupce pojistníka. Identifikace požadavků a potřeb je součástí záznamu z jednání (§ 79 ZDPZ).

V procesu identifikace pojistného zájmu se obecně identifikuje nějaký zájem (majetková potřeba), jeho výše, určí se povaha vztahu osoby k této potřebě (který a čím zájem byl pojištěn), dále zda existuje převažující zájem na zachování hodnoty zájmu než na plnění pojistitele, a v posledním kroku, zda je pojistník oprávněn pojistnou smlouvu uzavřít. Tyto kroky na sebe nemusí navazovat v naznačeném pořadí.

Ve škodovém pojištění může majetkovou potřebu představovat zájem na zachování aktiv (majetku), a pokud bylo pojištění uzavřeno na plnou hodnotu, pak výše zájmu (pojistná částka) by měla odpovídat pojistné hodnotě pojištěné věci (např. její obecná cena). Pokud smlouvu neuzavírá vlastník, který má zájem na hodnotě věci, která byla pojištěna (pojištěný zájem), zjišťuje se, zda pojistník má vlastní zájem (např. zájem na užívání věci), anebo nemá vlastní zájem, takže k uzavření pojistné smlouvy potřebuje pověření.

V obnosovém pojištění může majetkovou potřebu představovat zájem na udržení současné úrovně příjmů pro případ ztráty pracovní schopnosti. Výše zájmu může spočívat v částce, o kterou dotčený přijde, nebo době trvání, pokud nastane pracovní neschopnost. Smyslem výše pojistné částky pak tedy je vyrovnání hladiny v propadu příjmů. Pokud smlouvu neuzavírá osoba, k vyrovnání jejíž příjmů má docházet (pojištěný zájem), pak musíme zjistit, zda vyrovnáním hladiny těchto příjmů nedochází také ke krytí potřeby někoho jiného (např. solidárně zavázaného dlužníka, příp. věřitele). Pokud tento vlastní zájem pojistníka nelze dovodit, potřebuje k uzavření pojistné smlouvy pověření.

Z předložené analýzy jasně plyne, že zásadní význam má teorie pojistného plánu (*Plansicherungstheorie*), která je mj. v souladu s aktuálním zněním směrnice IDD a české transpozice ZDPZ týkající se testu požadavků a potřeb (§ 77 a 78 ZDPZ), což odpovídá eurokonformnímu výkladu a také požadavku na vnitřní bezrozpornost právního řádu. Předchozí teorie nejsou zcela bez významu jako je teorie pojistné potřeby, kterou teorie pojistného plánu modifikuje, takže lze obhájit také existenci obnosového pojištění, či pojištění na novou cenu. Určitým nedostatkem této teorie je fakt, že nedokáže spolehlivě odlišit pojištění od jiných závazků.

Ad 5) Je pojistný zájem prvek odlišující pojištění od jiných závazků?

V analytické části byly testovány různé přístupy a metody, kterými lze rozlišit pojištění od jiných závazků. Kromě pojistného zájmu to byla teorie pojistného plánu a dále jiná kritéria jako metoda oddělení (*unbundling*), která dokáže zúžit rozsah porovnávaných závazků do skupin, které mají samostatný předmět plnění podobného hospodářského účelu (tj. zajištění určitých rizik).

Z analýzy také vyplynulo, že hospodářský účel není spolehlivé rozlišující kritérium závazku pojištění od jiných. Především motiv jedné strany může směřovat k zajištění určitých rizik a tento znak může spolehlivě naplnit jak pojistná smlouva, tak záruční smlouva, případně jiné vztahy.

Ostatní odvážné závazky narozdíl od pojistné smlouvy defaultně možností změny okolností v závislosti na měnícím se riziku neobsahují. Mohlo by to být jedním z kritérií, pomocí kterých lze odlišit pojištění od jiných odvážných závazků. Změna okolností u nich je totiž výslovně vyloučena (§ 2757). Problémem univerzální platnosti této teze však je, že to lze uplatnit pouze na pojmové závazky, které spadají do kategorie odvážných smluv, a nelze je použít na ty, kde lze uplatnění změny okolností sjednat v rámci smluvní autonomie.

Jako nejvíce vhodné rozlišení mezi záruční smlouvou a pojistnou smlouvou, pomineme-li pojem pojistného zájmu, se jeví upřednostnění ochranyhodného zájmu konkrétní osoby v rámci obligace, a to buď beneficianta v záruční smlouvě, anebo pojistníka v pojistné smlouvě. U záruční smlouvy nemusí být záruka závislá na krycím vztahu nebo na valutovém vztahu, takže se ve vztahu plnění vůči beneficiantovi nemůže garant zohlednit vady v krycím anebo valutovém vztahu. Naopak v pojištění může pojistitel zohlednit jak vady ve valutovém vztahu (chybějící pojistníkův zájem), tak vady v krycím vztahu jako je porušení ochranných a jiných povinností pojistníka (§

2799, § 2800, § 2808) nebo jen nesprávně stanovené výše plnění (§ 2853), která jde nad rámec výše zájmu. Ochrana pojistnických zájmů se pak realizuje prostřednictvím pravidel jednání týkající se zjištění požadavků a potřeb zákazníka. Nejde o nic jiného než o zjištění pojistnického zájmu.

Porovnáme-li situaci, kdy na pojistný zájem nahlížíme pouze jako na podmínku vzniku a trvání pojištění, a situaci, kdy pojistný zájem považujeme za pojmový znak pojistné smlouvy, pak druhý případ (pojistný zájem jako pojmový znak pojistné smlouvy) řeší problémy s rozlišením pojištění od jiných závazků mnohem uspokojivěji než první varianta. Protože se prvky pojistného zájmu navíc prolínají právní úpravou soukromého pojištění na více místech občanského zákoníku v dílu 15 oddílu 2, přiklání se autor k variantě, která chápe pojistný zájem jako pojmový znak pojištění a pojistné smlouvy.

Ad 6) Jsou pravidla týkající se pojistného zájmu v občanském zákoníku funkční nebo představují právní překážky (např. kontinuity pojištění)?

V analytické části byly zkoumány různé možnosti týkající se výkladu pojistného zájmu při uzavírání pojistné smlouvy, po jejím uzavření i okolnosti týkající se zániku pojištění, případně zajištění kontinuity pojištění pro případ přenositelnosti pojištěného zájmu či cese pojistné smlouvy. Výsledkem této analýzy pak je, že požadavek pojistného zájmu nepůsobí zásadní hodnotové dysfunkce a sám o sobě není překážkou obchodovatelnosti pojistných smluv.

Bylo také potvrzeno, že současná právní úprava je velmi flexibilní v tom, aby zohlednila nejrůznější konstelace týkající se přenositelnosti pojištěného zájmu, aby bylo dosaženo záměru zákonodárce, pokud jde o pokračování pojistné ochrany v důsledky změny vlastnického práva. Především současné nastavení právní úpravy u převodu majetku v pojištění škodovém nečiní zásadní výkladové potíže, než tomu bylo u přechodných právních úprav. Byla potvrzena také hypotéza, že se přenáší pojištěný zájem, jak je uvedeno sub-kapitole 2.2.4. U obnosového pojištění osob nelze hovořit o přenositelnosti zájmu z jedné osoby na druhou, ale spíše se tento typ pojištění chová jako jakákoli jiná smlouva, se kterou lze obchodovat (např. převést cesí jednotlivé právo anebo smlouvu).

V sub-kapitole přenositelnost pojistné smlouvy vyšlo najevo, že přestože právní úprava dovoluje pojistit vlastní zájmy na cizích věcech, anebo umožnit správu rizik pomocí pojištění ryzího cizího zájmu, vykazuje kontinuita pojištění při zákonné cesi pojistné smlouvy jasnou tendenci ke vstupu do pojištění osoby, které lze přiřadit pojištěný zájem. Tuto osobu (pojištěného) potom musíme interpretovat jako pojištěného ve smyslu německého *Versicherte* (oprávněná osoba jako nositel pojištěného zájmu), abychom dosáhli vnitřně konzistentního výkladu jak u škodového pojištění, tak u obnosového pojištění, i u smluvní cese, která nepřikazuje určit jen některou oprávněnou osobu, ale je to ponecháno na pojistníkovi. Pojištěný ve smyslu německého *Gefahrperson* (jako osoby, u které nastala újma na životě, zdraví či majetku) dává k nakládání s majetkovými právy z pojistné smlouvy „pouze“ souhlas.

Problémem vstupu do pojištění při přechodu vlastnického práva může být skutečnost, že vycházíme z identifikace pojištěného zájmu, ale neznáme jeho výši u nového nositele, což by mohlo být okolností, která by se dala kvalifikovat jako podstatná změna pojištění, u které by patrně měl být proveden nový test požadavků a potřeb (§ 77 a § 78 ZDPZ). To by mělo platit tím více, pokud jde o obnosové pojištění, které je více vázáno na subjektivní ocenění nositele pojištěného zájmu, a proto by v důsledku cese nemuselo být aktuální.

Pokud jde o možnost přenositelnosti dispozičních (kreačních) oprávnění, pak vyšlo najevo, že nečiní problém rozšíření kreačních oprávnění kromě pojistníka také na osobu pojištěného nebo další osoby již při vzniku pojištění, anebo kdykoli později. Dosáhnout tak lze podobného výsledku jako je u platebního účtu, kdy jedna osoba je majitelem účtu, zatímco druhá je disponentem.

Z analýzy také vyplynulo, že autor neshledává zásadní problém, proč by nemohlo docházet k převodu některých nebo všech kreačních oprávnění z pojistníka na pojištěného anebo třetí

osobu, takže by mu zůstala např. jen základní povinnost platit pojistné. Jestliže možnost přenosu kreačních oprávnění vzniká již při uzavření pojistné smlouvy, pak by tato možnost měla existovat také po uzavření pojistné smlouvy. Převod kreačního oprávnění by mohl mít podobu vzdání se práva ve prospěch třetí osoby.

Výhody a současně nevýhody zákonných domněnek spočívají v převrácení důkazního břemene. Pokud pojistník prokáže existenci pojistného zájmu, přesunuje se důkazní břemeno na pojistitele, že případný pojistný zájem nevznikl. Jestliže definujeme pojistný zájem jako faktický stav, pak zákonné domněnky v jistém smyslu znevýhodňují pojistitele, který musí uzavírat pojistné smlouvy také s osobami, kterým svědčí zákonná domněnka (např. „má zájem na vlastním majetku“), a v tomto důsledku pak neunese důkazní břemeno vůči nepoctivě jednající osobě. Přestože důvodová zpráva k občanskému zákoníku zdůrazňuje, že pojistný zájem je skutečný a podstatný vztah určité osoby k hodnotě pojistného zájmu, představují zákonné (především nevyvratitelné) domněnky určité riziko pro pojistitele, a nemusí podporovat původní záměr zkoumání pojistného zájmu.

Podle názoru autora současné ustanovení § 2762 a domněnky zde stanovené patří spíše do učebnice. Důležitý by měl být skutečný pojistný zájem a je na smluvních stranách, jak tento zájem identifikují. Problémové je především zdůraznění, že pojistník má pojistný zájem na vlastním životě a zdraví, že pojistník má pojistný zájem na vlastním majetku, anebo že souhlas pojištěného samotný zakládá pojistný zájem. Ve skutečnosti mohl chtít pojistník spíše zničit pojištěnou věc, protože by bylo složitější ji prodat nebo by transakce prodeje mohla být jen nákladnější (kvůli zaplacení provize), než získat plnění od pojistitele. Dobrá víra pojistníka by se proto zde neměla předpokládat a autor by doporučil ustanovení § 2762 odstranit z občanského zákoníku bez náhrady. Je spíše úkolem právní vědy popsat rozdílné situace, což se například stalo v této práci.

Ad 7) Jaký bude nebo by měl být další vývoj?

Kromě přenositelnosti zájmu nebo možnosti cese pojistné smlouvy existuje právo na přenositelnost osobních údajů (čl. 20 nařízení GDPR) a právo na přístup k osobním údajům (čl. 15 nařízení GDPR), které mohou představovat výjimku povinnosti zachovávat mlčenlivost na základě souhlasu osoby (§ 128 odst. 1 ZPOJ). Tato právní úprava představuje určitý základ pro sdílení dat mezi nejrozličnějšími poskytovateli jako jsou pojišťovny, pojišťovací poradci, samostatní likvidátoři pojistných událostí, ale i jiné osoby poskytující produkty, které mohou plnit podobné hospodářské účely jako pojištění. Někdy se hovoří o takzvaném Otevřeném financování nebo Otevřeném pojištění.

Tito různí poskytovatelé mají potom možnosti využívat již jednou získaná data od zákazníků jinými poskytovateli, aby jim mohli nabízet lepší nabídky produktů nebo služeb. Například údaje získané od zákazníka v rámci zjišťování jeho požadavků a potřeb, resp. celého procesu identifikace pojistného zájmu. Je tak možné že nástup nových technologií umožní daleko efektivněji sdílet těchto dat zákazníků, takže bude snadnější přecházet od jednoho poskytovatele k jinému, anebo bude jen snadnější kombinovat více produktů. Pokud by navíc poskytovatelů produktů nebo služeb získalo přístup k jiným údajům týkající se zákazníků, které si od nich vyžadují jako jsou např. některé zdravotní údaje, mohl by proces identifikace pojistného zájmu a úpisu rizik probíhat mnohem efektivněji.

Tak jako se vyvíjí společnost, vyvíjí se i pojistné potřeby, které jsou fakticky obsaženy v pojistném zájmu a mohou podléhat nejrozličnějším změnám. V poslední době lze sledovat dva relevantní megatrendy, které mohou budoucí podobu (interpretaci) požadavku pojistného zájmu ovlivnit jako je digitalizace a ESG (*Environmental, Social and Governance*).

S postupnou digitalizací a zaváděním nových (moderních) technologií vznikají také nová rizika jakou jsou kybernetická rizika spojená s odcizením nebo jen blokací dat uživatelů, vydíráním, krádeží identity atp. Otázkou není ani tak skutečnost, zda nově vznikající rizika nebo pojistné

potřeby jsou schopné být obsaženy v požadavku pojistného zájmu, protože při splnění kritérií naznačených v této práci by to mělo být možné, ale spíše je otázkou, zda se nové pojistné produkty vůbec etablojí a budou dostupné pro širší veřejnost.

Zajímavým fenoménem jsou např. některé typy smart kontraktů, které umožňují automatickou exekuci určitých činností, pokud jsou naplněny předem definované předpoklady. Velmi pozoruhodné by bylo sledovat, jestli by toho nebylo možné využít v jednotlivých typech pojištění. Například v pojištění pro případ smrti by pojišťovny mohly mít přístup k údajům týkající se smrti pojištěného, a zjištění této skutečnosti by automaticky zahájilo proces šetření škodní události a výplaty pojistného plnění oprávněné osobě. Podobně rozvíjejícím se způsobem je integrace technologií blockchain v dopravním pojištění, kdy osoby, které mají určitý majetkový zájem na dopravě zboží, mohou veřejně sledovat a autorizovat transakce podle různých stádií vývoje dopravy vč. cese práv z pojistné smlouvy, resp. převodu kreačních oprávnění.

V poslední době se také velmi často diskutuje otázka naplňování Zelené dohody pro Evropu (*Green deal*) a otázka udržitelného financování (*Sustainable finance*). Některé pojišťovny již přijaly vlastní strategie, které vylučují určité typy ekonomických sektorů nebo subjektů z pojištění, takže se zvládání některých rizik pro ně stává obtížnější. Za zmínku jistě stojí, že také udržitelné preference zákazníků vstupují do požadavku pojistného zájmu, protože i nefinanční cíle mohou mít vliv na skutečnou potřebu určité osoby týkající se pojistné ochrany. Požadavky zákazníků se tak mohou projevit např. v tom, zda určité plnění pojistitele bude směřovat v opravě věci, přestože to ekonomicky nedává smysl (totální škoda). Tento nový typ posuzování vzniku nároku na plnění a způsobu náhrady by se pak nutně musel odpovídajícím způsobem promítnout také ve výkladu pojmu pojistného zájmu.

Jiným příkladem může být vzniknutí nových nebo rozšíření méně využívaných obchodních modelů založených na myšlence pojištění, což může vytvářet určitý tlak na orgány dohledu při posuzování, zda určitá činnost naplňuje definici pojišťovací činnosti, takže je nutná veřejnoprávní autorizace (licence), anebo jde o výkon činnosti mimo regulovaný segment. V poslední době lze sledovat obnovení činnosti vzájemných pojišťoven, které nejsou zaměřeny na dosahování zisku, ale případné přebytky jsou vráceny členům ve formě slevy na pojistném, anebo jiným způsobem zohledněny.

Kromě akciových společností, evropských akciových společností, družstev a vzájemných pojišťovacích spolků (§ 214 a násl.), by mohly vznikat také nové platformy anebo právní uspořádání, u kterých by požadavek pojistného zájmu mohl hrát významnou roli při odlišení pojištění od jiných situací. Sporné by například mohlo být, zda při vytváření společnosti podle § 2716 a násl. za účelem zajištění určitých rizik, by docházelo k uzavření pojistné smlouvy svého druhu, a zda by v případě bylo nutné veřejnoprávní oprávnění k pojišťovací činnosti. Podobným způsobem lze uvažovat, zda může vzniknout něco jako pojišťovací crowdfunding, který by tak mohl nahradit určité aktivity, které jsou spojené s řešením škodních událostí jako jsou nedávné případy povodní v Německu, anebo následky tornáda na Jižní Moravě.

Otázka vzniku nových obchodních modelů nemá význam jen z hlediska identifikace, zda jde o regulovanou činnost, jakým způsobem k ní přistoupit z hlediska placení daní (např. výjimky z DPH, poskytování daňového zvýhodnění, placení daně z příjmů aj.), ale také z hlediska pravidel jednání a zajištění srovnatelné úrovně zákazníků. Směrnice IDD si totiž kladla za cíl, aby zákazníci byli chráněni stejným způsobem bez ohledu na distribuční kanál. Zdá se však, že srovnatelná ochrana by měla platit nejen v rámci distribuční činnosti, ale kdykoli je distribuováno pojištění, jak vyplývá z definice této činnosti uvedené v § 2 písm. a) ZDPZ. Konečně také občanský zákoník zdůrazňuje, že srovnatelná pravidla jednání vůči spotřebiteli by měla platit bez ohledu na podnikatelský status poskytovatele produktů nebo služeb (§ 420 odst. 2).

12. Bibliografie

Knihy, sborníky, monografie:

Tuzemské prameny:

BOHMAN, Ludvík, WAVERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě - komentář*. 2. akt. vyd. Praha : Linde Praha, 2009.

BEZOUŠKA, Petr. *Postavení a ochrana věřitele v novém soukromém právu: Aktuální otázky. Srovnávací komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.

ČECH, Petr. *První česká vzájemná pojišťovna (zal. r. 1827). V upomínku stého výročí*. 1928.

ČESKÁ STÁTNÍ POJIŠŤOVNA, SLOVENSKÁ ŠTÁTNÍ POIŠŤOVNA. *Dějiny pojišťovnictví v Československu. 1. díl. Dějiny pojišťovnictví v Československu do roku 1918*. Novinář, 1989.

ČESKÁ POJIŠŤOVNA, SLOVENSKÁ POIŠŤOVNA. *Dějiny pojišťovnictví v Československu. 2. díl. Dějiny pojišťovnictví v Československu (1918-1945)*. Česká pojišťovna a.s., 1993.

ČESKÁ POJIŠŤOVNA, SLOVENSKÁ POIŠŤOVNA. *Dějiny pojišťovnictví v Československu. 3. díl. Dějiny pojišťovnictví v Československu (1945-1992)*. Česká pojišťovna a.s., 1993.

ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanský zákoník : komentář. Díl II, § 222 až 510*. Praha : Panorama, 1987.

DOBIÁŠ, Petr. *Mezinárodní pojistné právo se zřetelem k řešení pojistných sporů v rozhodčím řízení (vybrané kapitoly)*. Praha: Leges, 2011.

DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanský zákoník : komentář. Svazek VI*. Praha : Wolters Kluwer, 2014.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. 1. vyd.* Ostrava : Sagit, 2012.

ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd. Praha : Linde, 2001.

GLADIŠ, Daniel. *Akcioné investice*. 2. rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2021.

HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Soukromé pojišťovací právo československé podle zákona z 23. prosince 1917*. Praha : Česká akademie věd a umění, 1921.

HOLUB, Milan. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Sv. II*. Praha : Linde Praha, 2002.

HORN, Josef. *Pojistné právo : zákon ze dne 3. července 1934 čis. 145 Sb. z. a n. o pojistné smlouvě, pojistné regulativy, zákon ze dne 11. července 1934, čis. 147, Sb. z. a n. o zabezpečení nároků pojistníků v pojištění soukromém a o státním dozoru na soukromé pojišťovny a ostatní ustanovení souvislá s právem pojistným s vysvětlivkami, srovnávacími statěmi a rozhodnutími nejvyšších stolic*. Praha: V. Linhart, 1934.

HRADEC, Milan. *Historie právní úpravy pojišťovnictví*. Praha : Eurolex Bohemia, 2006.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014)*. Praha : C.H.Beck, 2014.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část. (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014.

JANDOVÁ, Lucie, SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, ŠLAUF, Petr. *Pojištění v novém občanském zákoníku : komentář*. Praha : C.H.Beck, 2014.

JANEČEK, Václav. *Kritika právní odpovědnosti*. Praha : Wolters Kluwer, 2017.

JEHLÍČKA, Oldřich, ŠVESTKA, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník : Komentář*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004.

- JEMELKA, Luboš a kol. *Zákon o distribuci pojištění a zajištění. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.
- KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Pojišťovací právo*. 2. přepracované vydání. Praha: Leges, 2018.
- KAŠPÁREK, Mikuláš. *O UZAVŘENÍ SMLOUVY POJIŠŤOVACÍ PODLE PRÁVA ČESKOSLOVENSKÉHO SE ZVLÁŠTNÍM ŽŘETELEM KU PRÁVU ŠVÝCARSKÉMU, NĚMECKÉMU A KU FRANCOUZSKÉ OSNOVĚ ZÁKONA O SMLouvĚ POJIŠŤOVACÍ*. Svazek 2. Brno : Barvič & Novotný, 1920.
- KREJČÍ, František. *Pojistné právo v lidové demokratickém Československu. Praktický komentář*. Praha : Státní pojišťovna, 1958.
- KINDL, Milan, ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019.
- KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Učebnice Občanské právo hmotné*. Sv. II. Praha : ASPI, 2002.
- KRÁL, Eduard. *Soukromé pojištnictví v teorii a praxi*. Svaz československých assekuračníků v Praze, 1934.
- MALKOVSKÝ, Karel. *Sbírka předpisů o soukromém pojišťování*, Praha, 1925.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2011.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník I. svazek § 1–117 Obecná ustanovení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník Velký komentář § 419-654 - Svazek III. Věci a právní skutečnosti*. Praha: Nakladatelství Leges, 2014.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník § 2716-2893. Velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021.
- PAPOUŠEK, Cyrill. *Zákon o pojistné smlouvě ze dne 3. července 1934, č. 145 Sb.z. a n., se zvláštním zřetelem k všeobecným pojistným podmínkám*. Praha : Československý Kompas, 1936.
- PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019.
- PRAŽÁK, Zbyněk a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku Komentář k § 1721–2893 podle stavu k 1. 4. 2017 ve znění zákona č. 460/2016 Sb.* Praha: Nakladatelství Leges, 2017.
- PROCHASKA, Edmund. *Das Gesetz über den Versicherungsvertrag vom 3. Juli 1934, G.-S. Nr. 145*, 1935.
- RAJCHL, Jiří a kol. *Právní aspekty hazardních her*. Praha: Wolters Kluwer, 2018.
- REŽNÝ, Václav. *Pojišťovací slovník. Slovník soukromého pojištění*. vl. náklad. 1947.
- ROUČEK, František. *Česko-slovenské právo obchodní II. Část zvláštní A (Právo kupecké a obchodní)*. Praha: V. Linhart, 1939.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 5.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *O materiálně-právních funkcích pojistky*. Bursík & Kohout: Praha, 1911.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo I. Obecné nauky o právních jednáních oblihačních a o splnění závazků*. Reprint. Praha: Wolters Kluwer, 2010.
- SCHELLE, Karel. *Vývoj právní úpravy pojištnictví*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994.
- SVOBODA, Karel. *Historický vývoj pojištnictví*. Praha: Sdružení československého úřednictva ústavů peněžních, 1910
- ŠKOPOVÁ, Věra. *Pojistné právo*. Praha : Vysoká škola ekonomická, 1997.
- ŠKOPOVÁ, Věra, ZEMANOVÁ, M. *Aktuální pojištění a pojištnictví*. Praha : Mirage, 1993.

ŠKOPOVÁ, Věra, KLAPAL, Jaroslav. *Pojištění a pojišťovnictví* 1.-3. Díl. Praha : Mirage, 1992.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jiří a kol. *Občanský zákoník : komentář. Svazek VI*. Praha : Wolters Kluwer, 2014.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné* 2. 5. vyd. Praha: ASPI, 2009.

ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník. 2. Díl. 2. Vyd.* Praha : C. H. BECK, 2009.

SCHELLE, Karel. *Vývoj právní úpravy pojišťovnictví*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994.

SCHELLE, Karel, HRADEC, Milan. *Historie právní úpravy pojišťovnictví*. Praha : Eurolex Bohemia, 2006.

TROJAN, Tomáš. *Problematické aspekty související s aplikací pojistné zájmu v pojistné smlouvě*. Rigorozní práce. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2022.

VESELÝ, Vladimír. *O právní povaze pojistky a o zástavě, vinkulaci, cesi, zabavení nároku z požární pojistky nemovitostí a ze životní pojistky (Studie hospodářsko-právní, psaná s hlediska zájmů peněžních ústavů podle práva platného v republice Československé.)*. Praha : Nákladem Svazu horních a hutních inženýrů, 1934.

Zahraniční prameny:

BÜRKLE, Jürgen. *Compliance in Versicherungsunternehmen. : Rechtliche Anforderungen und praktische Umsetzung (Compliance für die Praxis)*. 2. Auflage. C.H.Beck, 2015.

BECKMANN, Roland, Michael, MATUSCHE-BECKMANN, Annemarie. *Versicherungsrechts-Handbuch*. 3. Auflage. C.H.Beck, 2015.

BRAEB, Paul. *Elemente einer dynamischen Versicherungskonzeption aus wirtschaftswissenschaftlicher Sicht*. ZVerWiss, 1970.

BRUCK, Ernst, MÖLLER, Hans, a kol. *VVG §§ 150-171 (Lebensversicherung)*. 9. Auf. Berlin: De Gruyter, 2013.

BRUCK, Ernst. *Reichsgesetz über den Versicherungsvertrag nebst dem zugehörigen Einführungsgesetz vom 30. Mai 1908*. Berlin: Walter de Gruyter u., 1929.

BRUNS, Alexander. *VVG: Rechtsschutzversicherung §§ 125-129: ARB 2010/2012 (Großkommentare der Praxis, Band 5)*. 9. Auf. Walter de Gruyter, 2018.

EHRENBERG, Victor. *Versicherungsrecht. Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft*. Abt. 3. T. 4. Leipzig, 1893.

EHRENBERG, Victor. *Versicherungswert und Schadensersatz nach dem Handelsgesetzbuch und dem Entwurf eines Gesetzes über den Versicherungsvertrag(Reichstagsvorlage)*. E.S. Mittler und Sohn, 1906.

EHRENBERG, Victor. *Privatversicherungsrecht. Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft – 13. Abteilung Rechtswissenschaft*. Springer-Verlag, 2013.

EHRENBERG, Victor., *Handbuch des gesamten Handelsrechtes VIII. Band*, Leipzig, 1922.

EHRENBERG, Viktor. *Versicherungsrecht*. Leipzig: Duncker & Humblot, 1893.

EHRENZWEIG, Albert. *Die Rechtsordnung der Vertragsversicherung: das Gesetz über den Versicherungsvertrag und das Versicherungsregulativ samt Nebenvorschriften, mit Erläuterungen*. Manz, 1929.

EHRENZWEIG, Albert. *Versicherungsvertragsrecht (Reichsrecht und österreichisches Recht, mit den tschechoslowakischen Besonderheiten)*. II. Band. Wien und Leipzig: Manzsche Verlags- und Universitäts-Buchhandlung, 1935.

EHRENZWEIG, Albert. *Das Gesetz [Gesetz ...] v. 23. Dezember 1917, R.G.Bl. Nr 501, über den Versicherungsvertrag samt den Durchführungsverordnungen*, Manz. 1918.

- EHRENZWEIG, Albert. *Privatversicherungspolitik*, Wien, 1931.
- EHRENZWEIG, Albert. *Die Rechtsordnung der Vertragsversicherung*, Wien, 1929.
- EHRENZWEIG, Armin. *System des österreichisches allgemeinen Privatrechts*, Wien, 1928.
- FEKETE, Imrich. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 4. zväzok. Závazkové právo – zmluvy (§ 588 - § 880)*, Bratislava : EuroKodex, 2015.
- FLUME, Werner. *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. Sv. II. Das Rechtsgeschäft. 4. vydání*. Berlin – Heidelberg : Springer Verlag, 1992.
- FUHRER, Stephan. *Schweizerisches Privatversicherungsrecht*. Zürich: Schulthess Verlag , 2011.
- GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence. Proč může být emoční inteligence důležitější než IQ*. Praha: Columbus, 1997.
- HONSELL, Heinrich a kol. *Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag: VVG + Versicherungsvertragsgesetz: Nachführungsband*. Leinen Helbing Lichtenhahn Verlag, 2012.
- HONSELL, Heinrich a kol. *Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag: VVG + Versicherungsvertragsgesetz: Nachführungsband*. Leinen Helbing Lichtenhahn Verlag, 2012.
- HONSELL, Heinrich a kol. *Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag (VVG)*. Gebunden Helbing Lichtenhahn Verlag, 2001.
- KOCH, Peter. *Geschichte der Versicherungswirtschaft in Deutschland*. Verlag Versicherungswirtschaft, 2012.
- KOENIG, Willy. *Schweizerisches Privatversicherungsrecht, System des Versicherungsvertrages und der einzelnen Versicherungsarten*. 3. Auf. Bern, 1967.
- KRAUSE, Martin Norbert. *Der Begriff des versicherten Interesse und seine Auswirkungen auf die Versicherung für Fremde Rechnung*. Karlsruhe: VVW, 1997.
- LANGHEIDT, Theo a kol. *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: VVG Band 1: §§ 1-99, VVG-InfoV*. 2. Auflage. C.H.BECK, 2016.
- LANGHEIDT, Theo a kol. *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: VVG Band 2: §§ 100-216*. 2. Auflage. C.H.BECK, 2016.
- LANGHEIDT, Theo a kol. *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: VVG Band 3: Nebengesetze, systematische Darstellungen*. 2. Auflage. C.H.BECK, 2016.
- LOOSCHELDERS, Dirk a kol. *VVG Versicherungsvertragsgesetz: Kommentar*. 2. Auflage. Carl Heymanns, 2011.
- LOWRY, John, RAWLINGS, Philip. *Insurance Law: Doctrines and Principles*. Hart Publishing: Oxford and Portland, Oregon, 2005.
- MANES, Alfred. *Versicherungswörterbuch*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1909.
- MERKIN, Robert. *Insurance law— An Introduction*. London, New York: Routledge, 2013.
- MÖLLER, Hans. *Versicherungsvertragsrecht*. 3. Auflage. Gabler Verlag , 1977.
- PETRUŠÁK, Martin, ŠULÍKOVÁ, Martina. *Poistné zmluvy*. Praha : C.H.Beck, 2012.
- PRÖLLS, Erich a kol. *Versicherungsvertragsgesetz: VVG mit Nebengesetzen, Vermittlerrecht und Allgemeinen Versicherungsbedingungen*. 30. überarbeitete Auflage. C.H.Beck, 2018.
- PRÖLLS, Erich a kol. *Versicherungsvertragsgesetz: VVG mit Nebengesetzen, Vermittlerrecht und Allgemeinen Versicherungsbedingungen*. 29. überarbeitete Auflage. C.H.Beck , 2015.

PROVOST, Magalie. *La notion d'intérêt d'assurance. Collection d'études sur le droit des assurances*. LGDJ, 2009.

PRÄVE, Peter, a kol. *Lebensversicherung: Kommentar zu den Allgemeinen Bedingungen der Lebens- und der Rentenversicherung*. München: C.H.Beck, 2018.

RITTER, Carl. *Das Recht der Seeversicherung: Band 1, Ausgabe 2*. Walter de Gruyter, 1967.

RÖMER, Wolfgang, LANGHEID, Theo. *Versicherungsvertragsgesetz VVG mit Informationspflichtenverordnung*. 3. Auflage. C.H.Beck, 2012.

SANDEL, Michael J. *Co si za peníze (ne)koupíte. Společnost vstupuje do nové éry, vše je na prodej*. Brno: BizBooks, 2013.

SCHWEITZER, Ursula. *Das versicherte Interesse (im Binnenversicherungsrecht)*. Karlsruhe: VVW, 1990.

SIEG, Karl. *Rechtsgeschäfte mit gekoppeltem Versicherungsschutz*. Karlsruhe: VVW GmbH, 1990.

STAUDINGER, Julius. *Die Rechtslehre vom Lebensversicherungsvertrag*. Erlangen : Enke, 1858 – VIII.

TALEB, Nassim Nicholas. *Černá labuť. Následky vysoce nepravděpodobných událostí*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2011.

WANDT, Manfred. *Versicherungsrecht*. 5. Auflage. Carl Heymanns Verlag, 2010.

Odborné články:

BOHMAN, Ludvík. Vinkulace v pojištění osob. *Pojistný obzor*, 2002, č. 8.

ČAPEK, Julius. O vztahu mezi pojištěním na vlastní a na cizí účet. *Rozpravy Jednoty pro vědy pojistné*, 1930, č.7.

ELIÁŠ, Karel. Rekodifikace občanského práva s postmoderní době. *Právní rozhledy*, 2008, č. 1.

HEREŠOVÁ, Monika, PASTERNAK, Tomáš. Potřeby a požadavky: Oboje, či pouze jedno? Ale které...*Pojistný obzor*, 2013, č. 4.

HEREŠOVÁ MRÁKOVÁ, Monika, SULITKA, Dušan. Úmrtí pojištěného a pojistníka v pojištění majetku. *Pojistný obzor*, 2020, č. 1.

HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. K otázce převoditelnosti pojistného nároku v soukromém pojištění. *Rozpravy Jednoty pro vědy pojistné*, 1929, č. 5.

HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. K reformě soukromého práva pojišťovacího. *Právník*, 1906, roč. 45, č. 1.

HRUŠKA, Otakar. Zájem na pojištění v teorii a praxi. *Rozpravy Jednoty pro vědy pojistné*, 1941, č. 22.

KAŠPÁREK, Mikuláš. Vícestranné a dvojí pojištění v zákonodárství poslední doby. *Zprávy práv.jed. morav.*, roč. XVIII.

KNAPP, Viktor. Systém československého socialistického práva v historii čtyřiceti let. *Právník*, 1985.

KREJČÍ, Lucie. Nový občanský zákoník. *Pojistné rozpravy*, 2011, č. 27.

KUBÁŇ, Drahomír. Pojistný zájem jako základní kámen pojištění. *Pojistný obzor*, 2015, roč. 92, č. 2.

PŘIKRYL, Vladimír, ČECHOVÁ, Jana. Nový občanský zákoník: Zásadní změny v právní úpravě pojistné smlouvy - část II. *Pojistný obzor*, 2012, č. 2.

PŘIKRYL, Vladimír, ČECHOVÁ, Jana. Pojistná smlouva a její základní znaky. *Právní rozhledy*, 2018, č. 10.

Internetové zdroje:

Entwurf eines Gesetzes zur Reform des Versicherungsvertragsrechts (BT-Drucks. 16/3945) [online] Dostupné na: <https://dserver.bundestag.de/btd/16/039/1603945.pdf>

Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law. [online] Dostupné na: <https://ec.europa.eu/>

Position de la FSMA 2015/13 en ce qui concerne les éléments essentiels du contrat d'assurance ze dne 26. srpna 2015. [online] Dostupné na: <https://www.fsma.be/>

FUHRER, Stephan. Vom Gegenstand der Versicherung. In: FUHRER, Stephan (eds.). *Schweizerische Gesellschaft für Haftpflicht- und Versicherungsrecht. Festschrift zum fünfzigjährigen Bestehen.* Zürich: Schulthess Verlag, 2010, str. 133-144. [online] Dostupné na: <https://stephan-fuhrer.ch>

Law Commission, Scottish Law Commission. *Insurance Contract Law Issues Paper 4 Insurable Interest.* [online]. Edinburgh: Scottish Law Commission. 2008. Dostupné na: https://www.scotlawcom.gov.uk/files/1812/7981/4030/cpinsurance_issue4.pdf

Dohledový benchmark ČNB č. 1/2020 k některým povinnostem pojišťovny a pojistníka při nabízení možnosti stát se pojištěným. Dostupný na: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/dohled-financni-trh/.galleries/vykon_dohledu/dohledove_benchmarky/download/dohledovy_benchmark_2020_01.pdf

Dohledový benchmark ČNB č. 1/2019 k některým povinnostem pojišťovny souvisejícím zejména s ukončením pojistných smluv rezervotvorného životního pojištění dožitím se určitého věku nebo dne určeného smlouvou jako konec pojištění. Dostupný na: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/dohled-financni-trh/.galleries/vykon_dohledu/dohledove_benchmarky/download/dohledovy_benchmark_2019_01.pdf

Úřední sdělení ČNB ze dne 5. srpna 2020 k výkladu pojmu důvěryhodnost a odborná způsobilost, Věstník ČNB částka 18/2020. Dostupné na: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/legislativa/.galleries/Vestnik-CNB/2020/vestnik_2020_18_22320560.pdf

Metodika k posuzování žádostí o povolení k činnosti podle zákona o platebním styku, ČNB, Srpen 2022. Dostupné z: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/platebni-styk/.galleries/pravni_predpisy/download/2022-08_metodika_zps.pdf

Stanovisko k regulaci finančního trhu – Požadavky, potřeby a cíle zákazníka, rada podle ZDPZ (ČNB). Dostupné na: <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/RS2019-23/>

LHOTSKÁ, Kateřina. Nový občanský zákoník: Mnoho otazníků, málo odpovědí. [online]. opojisteni.cz, 14.5.2013 [cit. 19. března 2019]. Dostupné na <https://www.opojisteni.cz/pojistovny-a-zajistovny/novy-obcansky-zakonik-mnoho-otazniku-malo-odpovedi>

LHOTSKÁ, Kateřina. *Vývoj v kauze kolem investičního životního pojištění.* [online]. opojisteni.cz, 18. ledna 2019 [cit. 13. března 2019]. Dostupné na: <https://www.opojisteni.cz/tema/vyvoj-v-kauze-kolem-investicniho-zivotniho-pojisteni>

ZÁMEČNÍK, Petr. Životní pojištění půjde zrušit i zpětně. [online]. investujeme.cz, 21.11.2013 [cit. 19. března 2019]. Dostupné na <https://www.investujeme.cz/clanky/zivotni-pojisteni-pujde-zrusit-i-zpetne>

ZÁMEČNÍK, Petr. Petr Kratochvíl: Jsme připraveni. Nový Občanský zákoník nás nepřekvapí. [online]. investujeme.cz, 17.12.2013 [cit. 19. března 2019]. Dostupné na <https://www.investujeme.cz/clanky/petr-kratochvil-jsme-pripraveni-novy-obcansky-zakonik-nas-neprekvapí>

MACHULOVÁ, Simona. Pojistný zájem u života a zdraví a skupinové pojistné smlouvy. [online]. ihned.cz, 20.12.2013 [cit. 19. března 2019]. Dostupné na <https://fpweb.ihned.cz/c1-61459650-pojistny-zajem-u-zivota-a-zdravi-a-skupinove-pojistne-smlouvy>

FRANCOVÁ, Pavla. Extrémně levné povinné ručení končí. ČNB si už nepřeje otevřené flotily. [online]. Ihned.cz, 9. listopadu 2012 [cit. 15. března 2019]. Dostupné na https://ihned.cz/c3-58337370-000000_d-58337370-extremne-levne-povinne-ruzeni-konci-cnb-si-uz-nepreje-otevrene-flotily

Žalobce žádá zrušení „pojišťovny“, která nabízí pojištění proti pokutám. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/pojisteni-proti-pokutam-motoriste-podnikani-zakon-soud-zruseni.A220523_143033_krimi_iri

SHELDON, Peter. The Health and Moral Hazards of No-fault Insurance. A Fraser Institute Occasional Paper. [cit. 20. září 2021] Dostupné na <https://www.fraserinstitute.org/>

EIOPA supervisory statement on differential pricing practices. Dostupný na: <https://www.eiopa.europa.eu/>

EIOPA Report on Best Practices on licensing requirements, peer-to-peer insurance and the principle of proportionality in an insurtech context dostupný na: <https://www.eiopa.europa.eu/>

EIOPA Supervisory statement on assessment of value-for-money of unit-linked insurance products EIOPA(2021)0045739 ze dne 30. listopadu 2021. Dostupný na: <https://www.eiopa.europa.eu/>

EIOPA's approach to the supervision of product oversight and governance ze dne 8. října 2020. Dostupný na: https://www.eiopa.europa.eu/content/eiopa-approach-supervision-product-oversight-and-governance_en

Judikatura:

Tuzemská

nález Finančního arbitra ze dne 4. ledna 2016, sp. zn. FA/SR/ZP/211/2014, ev.č. FA/15/2016

rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 28. května 2015, čj. 2 As 19/2015-25

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. října 2009, sp. zn. 29 Cdo 3636/2009

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. června 2017, sp. zn. 23 Cdo 4513/2016

nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. října 2018, sp. zn. sp. zn. IV. ÚS 3009/17

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 9. dubna 1960, sp. zn. Cz 632/58 (R 17/1960)

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. října 1927, sp. zn. Rv I 661/27, Vážný č. 7.790

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22. února 1929, sp. zn. Rv I 15/29, Vážný čís. 8.732

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. října 1927, sp. zn. Rv I 1534/26, Vážný č. 7.413

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. května 2010, sp. zn. 25 Cdo 5006/2007

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. července 2012, sp. zn. 32 Cdo 4115/2010

nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. června 2020, sp. zn. III. ÚS 2552/18

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. prosince 2018, sp. zn. 23 Cdo 4140/2018

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. března 1933, sp. zn. Rv I 2251/31, Vážný č. 12.421

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. června 1938, sp. zn. Rv I 2452/37, Vážný č. 16.972

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. ledna 1937, sp. zn. Rv I 565/35, Vážný č. 15.769

Zahraniční

rozhodnutí Kasačního soudu ve Francii ze dne 31. ledna 1956 *Cass. Civ. 1, N° pourvoi 2306*

rozhodnutí *Fox v. Penn. M. L. I. Co., 4 Big. L. & A. Ins. Rep. 459 (1874)*

rozhodnutí *Dalby v. I. & L. L. Ass. Co., 15 C. B. 365 (1854)*

rozhodnutí *Goldbaum v. Blum, 79 Tex. 638; 15 S. W. Rep. 564 (1891)*

rozhodnutí *Crotty v. Union M. Ins. Co., 144 U. S. 621 (1891)*

rozhodnutí *Rawles v. American Life Ins. Co. (N. Y. 1862) 36 Barb. 357*

rozhodnutí *Washington Central Bank v. Hume (1888) 128 U. S. 195, 205, 9 Sup. Ct. 4.*

rozhodnutí *Exchange Bank v. Lob (1898) 104 Ga. 446, 31 S.*

rozhodnutí *Lery v. Taylor, 66 Tex. 652 (1886)*

rozhodnutí *Lucena v. Craufurd (1806) 2 Bos & Pul (NR) 269*

rozhodnutí *Andrews v. Herne, 1 Lev. 33, 1 Keb. 65 (1662)*

rozhodnutí *Gilbert v. Sykes, 16 East 150 (1812)*

rozhodnutí BGH VersR 1993, 1223

rozhodnutí BGH VersR 1992, 311

rozhodnutí BGH VersR 1974, 184

rozhodnutí BGH VersR 1979, 1120

rozhodnutí BGH VersR 2001, 1100

rozhodnutí OLG Frankfurt a. M. VersR 1989, 1290

rozhodnutí BGHZ 33, 97, 98

rozhodnutí BGH VersR 1962, 974, 975

rozhodnutí BVerwG VersR 1987, 273, 274, 297, 298

rozhodnutí BGH VersR 1970, 1115, 1116

rozhodnutí OGH SZ 53 (1980), Nr. 27

rozhodnutí KG VersR 1952, 162, 163

rozhodnutí BGHZ 9, 195, 203 ff. = NJW 1953, 939

rozhodnutí BGHZ 137, 318, 323 ff. VersR 1998, 305

rozhodnutí BGHZ 147, 212, 214 ff. = VersR 2001, 749

rozhodnutí BGHZ 32, 44, 49 = VersR 1960, 339, 340

rozhodnutí BGH VersR 1997, 477 (478)

rozhodnutí BGH VersR 1965, 274

rozhodnutí BGH VersR 2001, 53 (54)

rozhodnutí OLG Karlsruhe VersR 1991, 1048

rozhodnutí OLG Koblenz VersR 2007, 787

rozhodnutí OLG Celle VersR 1995, 405

rozhodnutí BGH VersR 1995, 344 (345 f.) = NJW 1995, 324

rozhodnutí Vrchního zemského soudu ve Vídni ze dne 4. prosince 1920, sp. zn. Bc III 264/20, Veröff. 1921

rozhodnutí Vrchního zemského soudu ve Vídni ze dne 29. srpna 1925, sp. zn. R III 115/25, Veröff. 1925

13. Shrnutí (abstract)

13.1. Shrnutí (abstrakt) v českém jazyce:

Podle tvůrců osnovy občanského zákoníku je pojistníkův pojistný zájem podmínkou vzniku a dalšího trvání pojištění, a jeho přítomnost odlišuje pojištění od sázky, hry, nebo loterie. Pojistný zájem ovšem není jediný možný způsob odlišení pojištění od sázky. Existují také některé teorie, které se pokoušejí definovat pojištění jinak, než podle nutnosti existence pojistného zájmu jako je teorie pojistné potřeby anebo teorie zajištění rizik (pojistného plánu). Tyto teorie mají svůj nezpochybnitelný význam, nicméně žádná z nich nedokáže spolehlivě odlišit pojištění od jiných obligací (jako je záruční smlouva). Je nutné hledat proto jiná rozlišující kritéria.

Autor této práce po důkladné analýze celkového životního cyklu pojistné smlouvy dospívá k závěru, že pojistný zájem není jen podmínkou vzniku a trvání pojištění, ale je také pojmovým znakem, kterým se pojištění liší od jiných (nejen odvážných) závazků. Pojištěný zájem také usnadňuje zachování kontinuity pojištění. Význam tohoto rozlišení může být také v otázce, zda k určité činnosti, která by naplnila znaky pojistné smlouvy, je potřeba veřejnoprávní licence orgánu dohledu podle směrnice Solventnost II.

Práce mimo jiné podává výklad jednotlivých prvků týkající se definice pojistného zájmu a zasazuje je do širších souvislostí, přičemž uvádí konkrétní příklady a srovnání s příbuznými právními řády jako je Německo a Rakousko, a kde je to vhodné, porovnává aktuální řešení s předchozí tuzemskou právní úpravou. Z této důkladné analýzy pak dovozuje, že současná koncepce požadavku pojistného zájmu nepůsobí v české právním řádu hodnotové dysfunkce. Přiklání se však k tomu, aby § 2762 občanského zákoníku byl odstraněn, protože není zcela v souladu s nutností zkoumat skutečný zájem (potřebu), ale je spíše nepřiměřeným přenesením důkazního břemene.

Pojistný zájem má i jiné důležité role při řešení sporných právních otázek. Umožňuje totiž pojistit určité předměty třetími osobami, aniž by samy byly přímo dotčeny následky vzniku pojistné události. V práci jsou analyzovány různé konstelace týkající se škodového a obnosového pojištění, individuálního a skupinového pojištění, a dále pojištění vlastního zájmu, pojištění cizího zájmu a kombinované pojištění vlastního a cizího zájmu. Vysvětleny jsou situace, kdy je pojistník oprávněn uzavřít pojistnou smlouvu, protože má vlastní zájem, a kdy k uzavření pojistné smlouvy potřebuje pověření.

Na jednotlivých příkladech je popsán proces, jakým se identifikuje pojistný zájem, aby měl obecné použití, přičemž navrhnuté řešení je zasazeno do existujícího rámce distribuce pojištění podle směrnice IDD. Autor si klade otázku, jaký je smysl a účel chybějícího pojistného zájmu a podrobně zkoumá právní následky v jednotlivých fázích životního cyklu jako je neplatnost pojistné smlouvy, nevzniknutí nároku na pojistné plnění v případě úmyslně způsobené pojistné události, přepojištění, zánik pojištění i možnosti přenositelnosti pojištěného zájmu. Tyto oblasti pak propojuje s existujícími požadavky na správu a řízení produktu podle směrnice IDD. Rozlišuje přitom, kdy se použije absolutní neplatnost a kdy je právním následkem relativní neplatnost.

Pojistný zájem není jen pojmový znak, ale umožňuje stanovit adekvátní hodnotu pojistného plnění a její horní hranici, která odpovídá skutečné potřebě po krytí rizik. To má význam u přepojištění ve škodovém pojištění a také v otázce, zda nastavení horní hranice pojistného plnění v obnosovém pojištění může být neproporcionální. Ocenění velikosti pojistníka zájmu je také způsobilé vymezit vícenásobného pojištění, precizovat pojistné riziko, nebo stanovit rozsah regresního práva pojistitele.

Přenositelnost pojistného zájmu může být nástrojem pro zachování pojistné ochrany, přestože dojde ke změně nositele zájmu. Preference zachování krytí může mít více podob. Kromě přenositelnosti pojištěného zájmu mohou být přenášena jednotlivá majetková práva, anebo pojistná smlouva jako celek v rámci smluvní anebo zákonné cese. Určitá polemica se týká existujících názorů, že kreační oprávnění v soukromém pojištění nejsou přenositelná. Autor s těmito závěry nesouhlasí a nevidí rozumný důvod, proč by také kreační oprávnění nemohla být efektivně využitelná nejen smluvní stranou, ale i třetí osobou.

Autor se také zabývá myšlenkou, jakým způsobem by předpoklad pojistného zájmu mohl být využitelný v návaznosti na nově vznikající pojistné potřeby (např. kybernetická rizika) a také trendy jako je nástup nových technologií a digitalizace, zahrnutí udržitelných preferencí při zohledňování nefinančních požadavků zákazníků, vznik nových obchodních modelů založených na myšlence pojištění, anebo některými důsledky týkající se možnosti sdílení dat zákazníků mezi poskytovateli produktů a služeb, které slouží k zajištění rizik.

13.2. Summary (abstract) in English:

According to the to the theme authors of the Civil Code, the policyholder's insurable interest is a prerequisite of formation and continuation of insurance, and its presence distinguishes insurance from a bet, game, or lottery. However, insurable interest is not the only possible way to distinguish insurance from a wager. There are also some theories that attempt to define insurance other than by the necessity of the existence of an insurable interest, such as the theory of insurable need or the theory of risk assurance (insurance plan). These theories have their undoubted importance, but none of them can reliably distinguish insurance from other obligations (such as guarantee contract). It is therefore necessary to look for other distinguishing criteria.

After a thorough analysis of the overall life cycle of an insurance contract, the author of this paper concludes that insurable interest is not only a pre-requisite for the inception and duration of insurance, but also a conceptual feature that distinguishes insurance from other (not only aleatory) obligations. The insurable interest also facilitates the continuity of insurance. The significance of this distinction may also lie in the question of whether a supervisory public law licence under Solvency II Directive is required for certain activities to fulfil the characteristics of an insurance contract.

The paper, among other things, provides an interpretation of the various elements relating to the definition of insurable interest and places them in a broader context, giving specific examples and comparisons with related jurisdictions such as Germany and Austria, and, where appropriate, comparing the current solution with previous domestic legislation. It then concludes from this thorough analysis that the current concept of the insurable interest requirement does not cause

value dysfunction in the Czech legal system. However, he is inclined to remove Section 2762 of the Civil Code, as it is not entirely consistent with the need to examine the real interest (need), but is rather a disproportionate reversal of the burden of proof.

The insurable interest has other important roles in resolving hard legal cases. It allows certain objects to be insured by third parties without themselves being directly affected by the consequences of the insured event. The thesis analyses various constellations relating to indemnity and non-indemnity insurance, individual and group insurance, as well as own-interest insurance, third-party interest insurance and combined own-interest and third-party interest insurance. The situations where the policyholder is entitled to enter into an insurance contract because he has an own-interest and where he needs a mandate to enter into an insurance contract are explained.

The process by which an insurable interest is identified to be of general application is described by means of individual examples, and the proposed solution is set within the existing framework of insurance distribution under the IDD Directive. The author questions the meaning and purpose of a missing insurable interest and examines in detail the legal consequences at each stage of the insurance life cycle, such as null and void insurance contract, non-existence of claim in the event of an intentionally caused insured event, over-insurance, termination of the insurance and the portability of the insurable interest. It then links these areas to existing product oversight and governance arrangements under the IDD Directive, distinguishing between when absolute nullity applies and when relative nullity is the legal consequence.

The insurable interest is not just a conceptual feature, but allows for the determination of an adequate value of the insurance benefit and its upper limit, which corresponds to the actual need for risk cover. This is relevant in the case of over-insurance in indemnity insurance and also in the question of whether setting a cap on the insurance benefit in non-indemnity insurance may be disproportionate. An appreciation of the size of the policyholder's interest is also capable of defining multiple coverages, precision of the insured risk, or determining the extent of the insurer's subrogation right.

Portability of the insurable interest can be a tool to maintain insurance protection even though the interest holder (person) changes. A preference for continued coverage can take several forms. In addition to portability of the insurable interest, individual property rights or the policy as a whole may be transferred under a contractual or statutory assignment / contractual or legal cession. Some controversy surrounds the existing view that creation rights in private insurance are not transferable. The author disagrees with these conclusions and does not see any reasonable explanation why creation rights should not also be effectively exercisable not only by the contracting party but also by a third party.

The author also discusses the idea of how the pre-condition of insurable interest could be used in relation to emerging insurance needs (e.g., cyber risks) as well as trends such as the arrival of new technologies and digitalization, the inclusion of sustainable preferences when considering customers' non-financial requirements, the emergence of new business models based on the idea of insurance, or some implications regarding the possibility of sharing customer data between product and service providers to assure risks.